

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра китайської філології

Кваліфікаційна робота магістра з китайської мови

на тему:

ГРАМАТИЧНА КАТЕГОРІЯ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ
КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

студентки групи МПкит 53-18

факультету сходознавства

освітньо-професійної програми:

Галузевий переклад: китайська мова,

англійська мова

за спеціальністю 035 Філологія,

Спеціалізація 035.06

Східні мови та літератури

(переклад включно)

Фещенко Анастасії Олександрівни

Допущено до захисту

«___» _____ року

Завідувач кафедри

(підпис)

Науковий керівник:

к. філ. н., доц. Сіленко Н.В.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ.....	8
1.1 Дослідження категорії темпоральності вітчизняними і зарубіжними вченими ...	8
1.2 Вивчення категорії темпоральності в китайській мові	21
Висновки до Розділу I.....	29
РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ.....	33
2.1 Методологічні засади функціонування дослідження категорії темпоральності в лінгвістиці	33
2.2 Методологічні засади дослідження категорії темпоральності в сучасній китайській мові.....	37
Висновки до Розділу II.....	43
РОЗДІЛ III. ЗАСОБИ ТА СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ.....	45
3.1 Вираження минулого часу в сучасній китайській мові.....	47
3.2 Вираження теперішнього часу в сучасній китайській мові.....	59
3.3 Вираження майбутнього часу в сучасній китайській мові	65
Висновки до Розділу III	72
ВИСНОВКИ.....	74
简评	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	80

ВСТУП

Культура кожного народу має свої унікальні традиції, ритуали, звичаї та уявлення. Сюди належать як уявлення про побудову Всесвіту, ставлення до зовнішнього світу так і сприйняття часу та простору. Як відомо, будь-які особливості кожного народу відображаються в мові, літературі та художніх текстах. Уявлення часу кожної нації може відрізнитись одне від одного, тому можуть виникати різноманітні розбіжності, наприклад, при перекладі текстів, коли потрібно передати суть того чи іншого твору. Виникають ситуації, коли деякі судження можуть бути суперечливими до уявлень власного народу і потрібно вміти правильно перекласти аби художній текст не втратив своєї унікальності, але і суть була зрозуміла. Однією з таких категорій, які потребують вивчення та дослідження, аналізу розбіжностей є категорія темпоральності.

Категорія темпоральності завжди привертала увагу великої кількості дослідників та міцно пов'язана з нашим життям. Вона присутня в будь-якому художньому тексті, статті чи книзі. До того ж, вона міцно пов'язана з нашим уявленням про час, що в свою чергу пов'язано з такими науками як лінгвістика, філософія, історія, психологія.

Категорія темпоральності з точки зору лінгвістики – важлива складова частина будь-якої мови. Вона є присутньою у всіх мовах світу, проте у кожній з них вона має свої способи та засоби вираження. До того ж вона базується на унікальних уявленнях кожного народу про час, його взаємодію з простором та його характеристиками в загальному.

Питання категорії темпоральності в будь-якій мові світу є дискусійним у сфері лінгвістики. Категорія темпоральності висвітлювалась у працях багатьох лінгвістів з різних аспектів: *категорія темпоральності з точки зору функціональної граматики* (Алпатов В.М., Бондарко О.В., Веденіна Л.Г., Всеволодова М.В., Зеленько А.С.,

Золотова Г.А., Карасик В.І., Кузьмін В.П., Маковський М.М., Матвеева Т.В., Остапчук А.Л., Потаєнко Н.А., Слюсарєва Н.О.); *методи дослідження категорії темпоральності* (Арнольд І.В., Блауберг І.В., Глущенко В.А., Дешерієва Т.І., Марков Ю.Г., Мельничук О.С., Садовський В.Н.); *зв'язок категорії темпоральності та дієслівної категорії часу* (Арутюнова Н.Д., Ахманова О.С., Дарбанова Н.А., Селіванова О.О., Тарасова Є.В., Ярцева В.Н.); *час у світовій наочній мовній картині світу* (Белякова С.М., Всеволодова М.В., Гак В.Г., Толстая С.М., Толстой М.І., Яковлева О.С.); *дослідження категорії часу* (Бондарко О.В., Булигіна Т.В., Виноградов В.В., Ісаченко А.В., Мурьянов М.Ф., Поспелов М.С.); *час та темпоральність з точки зору особливостей етнічної свідомості* (Бортнікова Т.Г., Вайсгербер Й.Л., Конрад М.І., Лалаєва Д.І., Міхеєва Л.Н., Тертицький К.М., Чугунова С.А.); *категорія темпоральності та часу у китайській мові* (Булигіна Т.В., Шмельов А.Д., Ван Лі, Горєлов В.І., Драгунов О.О., Іванов А.І., Поліванов Е.Д., Курдюмов В.А., Люй Шусян, Солнцев В.М., Яхонтов С.Є.); *час та простір у мові* (Дубровський В.Н., Гак В.Г., Збровський Г.Е.).

Для більш детального вивчення та дослідження нашого питання також були використані наукові праці з інших сфер лінгвістики, таких як стилістика, прагматика, лексикологія, психолінгвістика та соціолінгвістика (Адмоні В.Г., Арутюнова Н.Д., Вайсгербер Й.Л., Головаха О.І., Загнітко А.П., Красухін К.Г., Марра Н.Я., Медриш Д.Н., Міхеєв О.В., Поліванов Е.Д., Слюсарєва Н.О., Успенський Б.А.).

В основі категорії темпоральності лежить категорія часу – фундаментальне поняття, що є в основі будь-якої наукової мовної картини світу. Ще з давніх-давен науковці досліджували це питання та намагались дійти до єдиних висновків, створивши єдине універсальне визначення. Проте у зв'язку з особливостями розвитку тієї чи іншої нації, у кожного є сформоване своє поняття часу та темпоральності, що може бути відмінним від інших. Тому встановлення єдиного визначення поняттю “час” чи “темпоральність” є надзвичайно складним завданням.

Актуальність даного дослідження зумовлена її спрямуванням до вивчення категорії темпоральності та її зв'язку з категорією часу дієслова. Категорія темпоральності разом з граматичними та лексичними особливостями мови тісно пов'язана з свідомістю людини, її уявленням про часовий вимір. Також існує необхідність опису та пояснення особливостей вживання усіх засобів та способів вираження категорії темпоральності у сучасній китайській мові.

Об'єктом дослідження є категорія темпоральності у сучасній китайській мові.

Предметом нашого дослідження є засоби та способи вираження граматичної категорії темпоральності у сучасній китайській мові.

Мета дослідження полягає у дослідженні граматичного аспекту категорії темпоральності сучасної китайської мови

Відповідно до мети дослідження, поставлені такі **завдання**:

- визначити теоретичні та методологічні засади дослідження категорії темпоральності в сучасній китайській мові;
- висвітлити сутність поняття категорії темпоральності;
- окреслити місце категорії темпоральності у граматичній системі сучасної китайської мови;
- дослідити залежність категорії темпоральності від дієслівної категорії часу;
- встановити та дослідити засоби та способи вираження категорії темпоральності у сучасній китайській мові;
- визначити відмінності вираження минулого, теперішнього та майбутнього часів у сучасній китайській мові.

Методи дослідження.

Метод суцільної вибірки був використаний під час відбору матеріалу дослідження текстів китайською мовою. За допомогою *методу польового моделювання* ми систематизували низку різних засобів та способів вираження категорії темпоральності в сучасній китайській мові. *Функціональний метод* застосовано, щоб виявити особливості функціонування тих чи інших мовних засобів

із темпоральною семантикою в мовленні, а також він дозволив нам дослідити мовні об'єкти у відношенні до середовища, в якому вони вживаються та функціонують. *Метод компонентного аналізу* дав змогу розкласти поняття на найменші складові. *Контекстуальний метод* був застосований для того, щоб встановити особливості вираження категорії темпоральності у різних жанрах та стилях.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у тому, що було вперше здійснено аналіз категорії темпоральності в сучасній китайській мові. У роботі було з'ясовано зв'язок категорії темпоральності з категорією часу та окреслено диференційні ознаки засобів та способів вираження темпоральності в китайській мові. Було описано та схарактеризовано особливості вживання засобів та способів вираження категорії темпоральності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості подальшого використання отриманих знань та результатів у перекладацькій практиці та у викладені таких навчальних дисциплін: “Китайська мова”, “Теорія та практика перекладу китайської мови”, “Практичний курс перекладу”, “Практична граматики китайської мови”, “Теоретична граматики китайської мови”, “Лексикологія китайської мови”, “Загальне мовознавство”. Результати даного дослідження поглиблюють базові знання про лінгвістичні процеси, що відбуваються в сучасній китайській мові.

Обсяг і структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальні висновки та списку використаної літератури (140 позицій). Повний обсяг дипломної роботи – 89 сторінок, основний зміст викладено на 77 сторінках.

У **вступі** розкрито актуальність вибору теми дослідження, з'ясовано об'єкт та предмет, сформульовано мету, визначено завдання та методи дослідження, обґрунтовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У **першому розділі** “**Теоретичні засади дослідження категорії темпоральності в сучасній китайській мові**” розкрито основні теоретичні підходи

до вивчення категорії темпоральності вітчизняними та українськими вченими у сфері лінгвістики, а також розглянуто еволюцію наукових поглядів на категорію темпоральності у сучасній китайській мові та особливості її граматичного визначення китайськими вченими. Було зазначено основні визначення темпоральності, показано її зв'язок з дієслівною категорією часу, вказано, хто її досліджував та основні концепції лінгвістів.

У другому розділі **“Методологічні засади дослідження категорії темпоральності в сучасній китайській мові”** представлено методологічні засади для дослідження та вивчення категорії темпоральності. Темпоральність розглядається з точки зору функціональної граматики. Досліджуючи категорію темпоральності варто звертати увагу на основні особливості реалізації певних функцій у текстах різного типу. Семантичні функції певних мовних одиниць відіграють важливу роль у вираженні темпоральності.

Третій розділ **“Засоби та способи вираження категорії темпоральності в сучасній китайській мові”** присвячено засобам та способам вираження категорії темпоральності, з метою передачі минулого, теперішнього та майбутнього часів. У розділі охарактеризовано основні засоби та способи вираження категорії темпоральності, а також особливості їх використання.

У **висновках** було підбито підсумки проведеного дослідження категорії темпоральності в сучасній китайській мові.

Апробація роботи проводилася на Міжнародній студентській науково-практичній конференції **“Ad orbem per linguas. До світу через мови”** (КНЛУ, 2019). Тема доповіді: **“Категорія темпоральності в сучасній китайській мові”**.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

1.1 Дослідження категорії темпоральності вітчизняними і зарубіжними вченими

Темпоральність – це семантична категорія, що відображає сприйняття і осмислення часу певних ситуацій та її елементів по відношенню до моменту мовлення. Категорія темпоральності включає в собі граматичні, лексичні та комбіновані засоби тієї чи іншої мови для її вираження [13, с. 6].

Категорія темпоральності визначається, як функціонально-семантична категорія тексту, що виражає сутність різних аспектів часу та реалізується за допомогою різних засобів та способів вираження [87, с. 3]. Категорія темпоральності відрізняється від категорії часу тим, що вона може розділяти час, розташовувати події у різному порядку, описувати спершу майбутнє, а потім минуле. Час, як фізична категорія, може лише тривати лінійно без можливості прискорення чи упущення.

Вивчення категорії темпоральності у рамках когнітивістики має за основу опис часових уявлень носіїв різних мов світу, який розглядається як елемент національної мовної картини усього світу. Досліджувати категорію темпоральності необхідно в рамках однієї мови або етносу, так як уявлення кожної нації є унікальними. Саме ці уявлення про час є основою категорії темпоральності.

Сінкевич Д.А. вважає, що в основі поняття темпоральності лежить поняття часу [95, с. 149]. Час – це універсальна та багатоаспектна категорія. Це слово, яке ми чуємо практично щодня та яке має кілька визначень, в залежності від науки чи сфери вживання. Категорія часу стосується таких наук, як філософія, фізика, лінгвістика, література, психологія тощо. З точки зору філософії вона визначається як об'єктивна форма існування матерії, що знаходиться в постійному розвитку. У природніх науках

час розглядається як форма, де відбуваються фізичні та психічні процеси та є обов'язковою умовою можливості змін.

Не дивлячись на те, що час – це категорія універсальна, у кожного народу існує своє трактування його походження та сутності. Тому у представників одного народу можуть бути інші уявлення та інше розуміння часу, а відповідно і різні вираження у художніх текстах. До того ж, говорячи про цю категорію, частіше за все йдеться не про час у цілому, а про відображення об'єктивної тривалості, швидкості та послідовності подій дійсності. Варто згадати і про те, що людина щодня оперує категорією часу, тому просто не замислюється над істинним її значенням та те, що вона може позначати чи окреслювати. Тому, при дослідженні категорії часу необхідно брати до уваги уявлення тієї нації та особливості її культури, мова якої досліджується [14, с. 27].

У світогляді українців, час – це абстрактне поняття. Час міцно пов'язаний з усіма сферами буття та духовною культурою. Він вважається лінійним, тобто одна подія слідує за іншою. Час – це щось дорогоцінне та неоціненне. Не дарма його прирівнюють до грошей чи навіть золота. Сприйняття часу певним народом визначає темп життя, що в свою чергу впливає на комунікацію людей [14, с. 28].

Час як філософська категорія, вважається такою, що описує об'єкти матеріальної реальності та характеризує тривалість їх існування. Існує дві концепції, щодо сутності часу: релятивістська та субстанційна. Релятивістська концепція, запропонована Ейнштейном, полягає в тому, що час – це структура процесів виміру, пов'язаних простором та рухом. Рассел Б. вважає, що за субстанційна концепція, прихильниками якої є Платон та Ньютон, передбачає трактування часу як особливої незалежної субстанції [91, с. 122].

До того ж час має кілька основних характеристик:

- тривалість;
- однонаправленість та незворотність;
- об'єктивність;

- перцепція.

Категорія темпоральності разом з категорією часу також мають своє відображення в такій науці як історія. Поняття історичного часу використовується істориками для створення образу минулого. Його особливості визначаються минулими історичними подіями, а також теоретичними особливостями розміщення подій минулого в конкретну епоху. Історичний час формується, для того, щоб упорядкувати історичні зміни світу та створити єдиний образ минулого. Також він використовується для встановлення точної хронології подій, що в свою чергу пояснює причинно-наслідковий зв'язок. Категорія темпоральності використовується для того, щоб правильно пояснити та розташувати події у зрозумілій для читача чи слухача послідовності.

У лінгвістиці, категорія темпоральності завжди привертала увагу науковців та дослідників. Востоков А.Х., Шахматов О.О., Пешковський А.М., Виноградов В.В. досліджували категорію темпоральності як граматичну. Селіванова О.О. розглядає категорію темпоральності як граматичну категорію дієслова, що може виражати відношення процесу до моменту мовлення або до часу іншого процесу у висловленні [94, с. 506]. Вона зазначає, що в основі категорії темпоральності лежить категорія часу, яка в свою чергу поділяється на абсолютний та відносний час. Абсолютний час – це час, який є безвідносним до часу стану у висловлюванні чи іншої дії; відносний час – це час, який має співвідношення з часом іншого процесу чи діяльності у висловлюванні. Більш того, окрім попередності, наступності та одночасності відносного часу існують такі поняття як давньоминулий, передмайбутній, перфектний, майбутній у минулому та інші часи. У своїй праці Селіванова О.О. зазначає, що відносний час властивий вербоїдам, а саме гібридним формам іменника та дієслова, прикметника та дієслова, прислівника та дієслова. В українській мові час дієприкметників може поділятися на внутрішній (властивий формам теперішнього та минулого часу активного стану дії) та зовнішній (властивий дієприкметникам пасивного стану, що можуть аналітично варіювати час) [93, с. 508].

При дослідженні категорії темпоральності важливою є категорія часу дієслова, котра корелює з граматичними категоріями виду та способу дії. В українській мові виокремлюються теперішній, минулий, майбутній та давньоминулий час дієслова. Теперішній (актуальний) – має співвідношення з моментом мовлення; минулий – дає вказівку на час до моменту мовлення; майбутній – вказує на час після моменту мовлення; давньоминулий – той, який позначає час перед іншою подією у минулому.

Ярцева В.М. вважає, що категорія темпоральності напряду пов'язана з категорією часу, яку вона визначає як граматичну категорію дієслова, що є специфічним відображенням об'єктивного часу у мові і яка використовується для часової локалізації стану чи події, вказаної у висловлюванні. Дана локалізація є дійсною, тобто такою, що має пряме або часткове співвідношення з подіями, що відбуваються тут та зараз. Суть такої локалізації полягає у вказівці часових форм дієслова на такі явища як одночасність, попередність та наступність дії [125, с. 89]. Ця ж локалізація може поєднуватись з детальними вказівками часу події чи явища. Ярцева В.М. зазначає, що в деяких мовах форми вираження темпоральності можуть вказувати на часову дистанцію (тобто на наближеність чи віддаленість тієї чи іншої події) [125, с. 96].

При дослідженні категорії темпоральності, варто звертати увагу на особливі випадки використання категорії часу в переносному або метафоричному значенні, коли мовець умовно переноситься в інший часовий простір. Наприклад: “Йду я вчора вулицею...”, де мовець, мов “відтворює” минулі події (це явище має назву “історичне теперішнє”). Таким чином, це може надати висловлюванню додаткові відтінки сенсу та більшої виразності. Інколи це вживається, щоб створити ефект присутності або щоб підкреслити намір виконати ту чи іншу дію негайно. Таке явище досить поширене в усному мовленні та в художній літературі.

Категорія часу не лише корелює з категорією виду та способу, а і є міцно пов'язаною з ними. Інколи це може викликати труднощі виокремлення однієї категорії від іншої. Навіть Аристотель виокремлював категорію часу як унікальну

характеристику та особливість дієслова (на відміну від іменника). Пізніше ж категорія часу базувалась на системі вираження часу дієслова. Як відомо, Ломоносов М.В. виокремлював десять часових форм у російській мові. У працях вітчизняних лінгвістів після більш детального дослідження та усвідомлення функцій категорії виду кількість часів поступово зменшувалась, та навіть була запропонована теорія відсутності категорії часу (Некрасов М.П.). У працях Потебні О.О. [88], Шахматова О.О. [118], Пешковського О.М. [80] було детально описано вираження часу за допомогою форм дієслова.

Рейхенбах Г.Х. запропонував описувати теорію темпоральності трьома поняттями: подія, момент мовлення та момент співвіднесення або ж референція. Момент співвідношення може співпадати з часом події. Прихильником цієї теорії був відомий австрійський лінгвіст Булл У.Е. [90, с. 124].

Ахманова О.С. також займалась дослідженням питання категорії темпоральності та часу. Вона вважає, що категорія темпоральності є синонімічною до категорії часу та визначає її як граматичну категорію дієслова, яка співвідносить певний процес або дію з моментом мовлення. Момент мовлення розглядається як точка відліку для того, щоб розрізнити три граматичні часи: минулий (до моменту мовлення), теперішній (включно момент мовлення) та майбутній (після моменту мовлення) [6, с. 87]. До такої ж думки щодо співвідношення дії до моменту мовлення, що є точкою відліку схиляються Розенталь Д.Е. та Теленкова М.О. [81, с.44].

Матвеева Т.В. зазначає, що категорія часу (темпоральність) – це форма дієслова, в якому співвідноситься дія, що позначається та час [65, с. 59]. За допомогою форм вираження теперішнього часу можна передати збіг дієслівної дії з моментом мовлення (одночасність); форми майбутнього передають дію, яка очікується після моменту мовлення, а форми минулого вказують на дію, що відбувалась до певного моменту. Точкою відліку може слугувати не лише момент мовлення, а і будь-яка подія минулого, тим самим надаючи часові відносного характеру.

Під час дослідження категорії темпоральності, лінгвісти виокремлюють такі види часу, що лежать в її основі:

- лінійний час;
- циклічний час;
- спіральний час;
- літописний час;
- власне історичний час;
- глибинний час;
- метафора дороги;
- скалярний час;
- час зустрічного руху [64, с. 76].

Толстий Н.І. та Толстая С.М. додають до цього переліку аграрний час (той, який організовує господарську діяльність), літургійний час (пов'язаний з релігійними святами, постами та церковними службами), епічний час (врахування подій тієї чи іншої людини в історію роду чи етносу) [111, с. 28].

У сучасній лінгвістиці категорія темпоральності досліджується в таких аспектах:

- функціонально-граматичний та функціонально-семантичний (Бондарко О.В., Булигіна Т.В., Шмельов А.Д., Всеволодова М.В., Золотова Г.А., Тарасова Є.В.);
- семіотичний (Іванов В.В., Топоров В.Н., Успенський Б.А.);
- семантичний та лінгвокультурологічний (Арутюнова Н.Д., Гак В.Г., Залізняк А.А., Карасик В.І., Потаєнко Н.А.);
- етнолінгвістичний (Лалаєва Д.І., Толстая С.М.);
- когнітивний (Кравченко А.В., Чугунова С.А.);
- етнопсихолінгвістичний (Сергієва Н.Г.);
- діяхронічний (Івашина Н.В., Красухін К.Г.).

Деякі дослідження категорії темпоральності базуються на діалектному матеріалі. Сюди належать роботи Толстого Н.І. [111], Белякової С.М. [7], Цапенко С.А. [115].

Лінгвісти з Великої Британії Кейт Браун та Джим Міллер розглядають категорію темпоральності як інструмент “розташування” подій в минулому, теперішньому чи майбутньому. З точки зору лексичного аспекту це має вказати чи подія має кінцеву точку та який період часу вона займає. З точки зору граматики, категорія темпоральності має вказувати на те чи ця подія є актуальною, що триває, завершеною чи звичайною [132, с. 17]. Мовець самостійно розміщує події в часі та обирає в якому стані (доконаному чи недоконаному) їх відобразити. Це підтверджує зв’язок категорії темпоральності та категорії часу з категорією виду та способу дієслова.

Дарбанова Н.А. зазначила, що лінгвістичний час (або ж темпоральність) – це комплекс наявних знань людства про феномен часу, від звичайних побутових до наукових [31, с. 21]. Категорія темпоральності у лінгвістиці виражає відношення між реальністю, діяльністю особи та мовою. Дана категорія може виражатись потоком мови, темпом, тривалістю та тоном звуків.

У лінгвістиці виокремлюються два аспекти взаємодії категорії темпоральності та мови, як вважають Маковський М.М. та Потаєнко Н.А. [61, с. 36]. Розглядається мова у часові (час є зовнішнім фактором мови) та час у мові (час є внутрішнім фактором, по відношенню до мови). Коли час є зовнішнім фактором, то він проявляється в еволюції мов світу та історії конкретної мови певного народу; коли час розглядається як внутрішній фактор, то він може характеризувати формальну та змістовну сторону мови.

При вивченні та дослідженні категорії темпоральності в лінгвістиці слід пам’ятати, що в основі даної категорії закладене розуміння часу людиною як об’єктивно-реальної форми буття. Дешерієва Т.І. вважає, що лінгвістичний час – це сукупність способів вираження засобами мови сутності фізичного і філологічного аспекту часу [32, с. 86].

Будь-яка дія відбувається в той чи інший момент та в певному місці. Саме завдяки часові та часовим показникам ми можемо знати, що було раніше, а що пізніше. Можливо, в деяких випадках час може бути не суттєвим, але загалом це має величезне

значення в нашому житті. Важко уявити життя людини, в якому не можна відобразити та пояснити коли відбувалась чи відбуватиметься дія. Це вже стало невід'ємною частиною нашого життя.

На відміну від філософії, де час розглядається, як форма послідовних змін явищ і станів та характеризує їх тривалість, у лінгвістиці темпоральність – це категорія, за допомогою якої мовець розміщує ті чи інші події. Якщо з точки зору філософії час іде лінійно, подія за подією, то за допомогою лінгвістичних засобів події можна розміщувати в будь-якій послідовності.

Категорія темпоральності має міцний зв'язок з таким поняттям як літературний час. Деякі науковці (Ярцева В.Н., Ахманова О.С.) ототожнюють літературний час та темпоральність, так як темпоральність і є вираженням часу у мові (та у літературі). Як відомо, час у художній літературі може бути вказаний не так, як насправді все відбувалися відповідно до хронології подій. Це можна реалізувати за допомогою різних мовних засобів та способів вираження часу. Наприклад, коли у творі персонаж згадує якийсь випадок. Насправді цей процес у реальному житті може займати фактично кілька секунд, коли в уяві людини виникає цілісний образ тієї чи іншої ситуації. Але коли цей випадок описується в книзі, то можуть бути описані найдрібніші деталі, подана додаткова інформація для кращого розуміння інших персоналій та місця, де відбуваються події. Таким чином, кілька секунд реального фактичного часу можуть перетворитись у хвилини та й навіть години.

Література може показувати події, які відбуваються одночасно в різних місцях. Як відомо, у реальному житті людина не може знаходитись в один момент у різних місцях і спостерігати за різними подіями. Література ж у свою чергу може переходити з одного часового простору в інший. Це все легко здійснюється завдяки мовним засобам вираження.

Відмінністю літературного часу від реального є те, що час є дискретним. Автор описує не весь часовий потік, а обирає лише значні фрагменти, які є важливими для читача і є доцільними у його творі. У реальному житті особа не може пропустити ту

чи іншу подію або певний період часу. Дискретність часу не лише допомагає обрати головні події, які будуть цікавими, а й зробити літературу динамічною.

Варто згадати про характерну особливість літератури як фрагментарність художнього простору. Вона пов'язана з властивостями часу та дискретністю. Наприклад, при переміщенні з одного місця в інше, не потрібно описувати дорогу або той простір, що не має жодного відношення чи цінності для твору.

Пори року (як вказівки часу) у літературі мають величезне значення. На перший погляд здається, що це є просто вказівкою на загальний стан погоди, температуру за вікном та час розвитку події. Проте у багатьох творах пора року є вказівкою на емоційний стан героя. Весна – символ оновлення, а осінь – час, коли все в'яне та гасне тощо. Категорія темпоральності міцно пов'язана з літературою, що в свою чергу має міцний зв'язок з категорією часу в лінгвістиці [67, с. 57].

Ще однією властивістю темпоральності в літературі є інтенсивність (або ж наповненість подіями). Наприклад, на кількох сторінках твору може бути описана лише одна подія, а може і навпаки кілька десятків дій. Все залежить від особливості творчої манери автора та від того, яку ідею має донести твір. За допомогою швидкого перебігу від однієї події до іншої підсилюється психологічний ефект твору.

Категорія часу в рамках літературознавства, окрім поділу на абсолютний та відносний, має ще дві групи властивостей: метричні та топологічні. Метричні включають в себе тривалість дії та тимчасову протяжність. Топологічні містять в собі: часовий порядок та порядок зміни подій.

Лінгвістичний час відображає реальний час, проте може не співпадати з ним. Якщо реальний час протікає рівномірно та плавно, без жодних перерв, то для людини час може йти повільніше або ж, навпаки, летіти. Наприклад, коли людина чекає на якусь важливу новину, то час “тягнеться”, а в моменти радості та веселощів час пролітає [75, с. 57].

У XIX столітті у дослідників того часу виникали питання щодо існування мовних універсалій, серед них проблема визначення засобів вираження категорії

темпоральності займала одне з центральних місць. Над цим питанням працювали такі лінгвісти як Гумбольдт Ф.В., Потебня О.О., Вайсгербер Д.Л. та інші. Гумбольдт Ф.В. вважав, що категорія темпоральності невід’ємно пов’язана з уявленнями народу і при дослідженні мови варто вивчати саме живу мову, а не літературну [30, с. 44]. При вивченні категорії темпоральності Гумбольдт Ф.В. вважає за необхідне брати за основу схему “індивід – народ – людство”, таким чином у порівнянні можна віднайти індивідуальність кожної з ланок.

Потебня О.О. досліджував міцний зв’язок між категорією темпоральності та категорією способу дієслова, акцентував увагу на доконаності чи недоконаності дії. Вайсгербер Д.Л. вважав допустимим дослідження категорії темпоральності лише в межах однієї мови, без співвідношення однієї з іншою. Проте, будучи представником неогумбольдтіанства, підкреслював необхідність вивчення категорії темпоральності разом з урахуванням способу мислення певної нації, особливості уявлень народу [88, с. 33]. Таким чином, можемо дійти висновків, що категорія темпоральності завжди була центром лінгвістичних досліджень та викликала велику кількість дискусій та обговорень.

У зв’язку з тим, що в основі категорії темпоральності лежить поняття категорії часу, варто детальніше розглянути особливості визначення та вивчення даної категорії. У лінгвістиці “час” досліджується, як граматична категорія. Велика кількість науковців присвячували праці даному питанню (Бондарко О.В., Золотова Г.А., Всеволодова М.В. та інші). Бондарко О.В. вважає, що категорія часу являє собою систему рядів граматичних форм, що протиставляються одна одній, для того, щоб виразити віднесеність дії до моменту мовлення або ж до іншої дії чи будь-якого іншого моменту мовлення [11, с. 5]. Лінгвіст зазначає, що категорія часу складається з чотирьох компонентів:

- система часів дійсного способу (центральний компонент);
- часи прислівниково-пасивних форм;
- часи повних прислівників;

- час дієприслівників.

Синтаксичні засоби вираження часу, лексичні вказівки, форми наказового і умовного способу та експресивні звороти також відносяться до системи категорії лінгвістичного часу. Часова локалізація відіграє важливу роль у розумінні закономірностей категорії часу. Йдеться про значення конкретності дії та її протиставлення до певного періоду часу або до абстрактності або невизначеності положення дії в часові [11, с. 6]. Часова локалізація має свою специфіку та відображає особливе функціонально-семантичне поле, яке перетинається з аспектуальністю. Вираження даної категорії не обмежується лексичними засобами контексту, вона проявляє себе через функціонування форм виду та часу [10, с. 7].

Необхідно розрізняти позамовний та мовний моменти мовлення, так як позамовний момент мовлення – це елемент об'єктивного часу [10, с. 48]. Мовний (граматичний) момент мовлення – це відображення реального моменту мовлення. Мовець використовує ту форму, яка відповідає цілям та сенсу висловлювання. До того ж, потрібно звертати увагу на локалізацію дії в часові, так як це має тісний зв'язок з категорією часу та виду.

Золотова Г.А. розглядала категорію часу з точки зору тексту. Вона вважає, що категорія часу та виду дієслова, з точки зору функціональної позиції, є основними засобами, які використовуються для побудови тексту. Момент мовлення персонажа сприймається як точка відліку і відносно неї встановлювався минулий та майбутній часи. У світі текстів розрізняється три типи часу: час у світі, який існує поза текстом; час у тексті; перцептивний час (позиція мовця) [42, с. 44].

Виноградов В.В. досить ретельно досліджував питання категорії темпоральності та часу, проте особливу увагу він приділяв теорії дієслівного часу, а саме співвідношенню об'єктивного часу і прийомів суб'єктивного уявлення, синтаксичним функціям форм часу та їх взаємопов'язаність між собою. Дослідження цих питань базувалось на взаємодії категорії часу та виду дієслова. Науковець виступав проти примітивної схеми трьох часів, тому він виокремлював сім часових форм (чотири

форми минулого часу, описова форма майбутнього часу недоконаного виду та форма теперішньо-майбутнього часу доконаного виду) [20, с. 66].

Серед лінгвістів, що досліджували категорію темпоральності, слід відмітити Поспелова М.С. У своїх роботах він був зосереджений на дослідженні взаємодії категорії темпоральності та категорії часу дієслова як вираженні об'єктивного часу. У той же час автор заперечує те, що момент мовлення може бути точкою відліку [83, с. 7].

Оригінальним підходом до структуризації системи часів, що є основою темпоральності, є підхід Ісаченко А.В., де схема часів являє собою багатошарову систему бінарних опозицій. Кожна з ланок має свої семантичні ознаки та вважається такою, що має своє унікальне маркування. Найбільш загальним протиставленням є “минуле” – “те, що не відбулось”. У минулих часах виокремлюється протиставлення доконаного та недоконаного виду тощо [47, с. 416]. Проте, відносно не так давно час розглядався як когнітивна категорія та елемент культури, що має місце у мовній картині світу та має відбитки у того чи іншого народу (Степанов Ю.С., Кравченко А.В. та інші). У роботах лінгвістів вказано, що час є однією з важливих складових національної мовної картини світу [105, с. 122].

Постовалова В.І. у своїй праці виокремлює простір і час каркасом уявлення світу. На основі цих двох категорій вивчається як історія певного народу, так і література, що певною мірою пов'язано з лінгвістикою. Вважається, що жодна подія чи явище не може бути чи існувати поза простором та часом. Але ці дві категорії ми не спостерігаємо у чистому вигляді. Простір ми сприймаємо як набір предметів, а час – як набір процесів та явищ, що відбуваються. На підтримку цієї точки зору, А.Д. Шмельов у своїх працях відводить часові надзвичайно важливе місце у мовній концептуалізації світу [120, с. 122]. Категорія темпоральності також розглядалась як онтологічна проблема. Але це було не так популярно, тому дана тема висвітлюється у працях таких мовознавців як Всеволодова М.В., Степанова Ю.С., Цив'ян Т.В. [116, с. 57].

Всеволодова М.В. вважає, що категорію темпоральності варто досліджувати на змістовному рівні мови, так як за допомогою цього можна підійти до опису мови з урахуванням тісного зв'язку з граматиною. До того ж, до системи категорії часу мають належати не лише дієслівні форми, а й іменники, що позначають час або період, часові одиниці, назви часових проміжків тощо [21, с. 14].

Темпоральна лексика стає предметом аналізу та починає розглядатись та з'являється у працях лінгвістів лише з 1896 року (Покровський М.М., Лисиціна Т.А.). Згодом цим питанням починають займатись Мойсеєва А.І., Мордвінов А.Б., Яковлева Є.С. Їхні праці спрямовані на вивчення мовної картини світу, проте на основі лексичних і граматичних значень слів темпоральної лексики [124, с. 57]. В той же час, лінгвісти досить часто розглядають категорію часу на матеріалі лексики художніх текстів (Медриш Д.Н., Щепін А.Г.).

Отже, таким чином можемо дійти до висновків, що категорія темпоральності завжди привертала увагу науковців із різних сфер та наук. Дослідження категорії темпоральності у лінгвістиці мають значні результати та досягнення. Науковці поєднують категорію темпоральності з категорією часу. Вважається, що в основі категорії темпоральності закладена категорія часу дієслова, тому дана категорія може розглядатись як граматична.

Існує велика кількість статей, книг, праць, де категорія темпоральності розглядається з точки зору лінгвістики, де описано який лінгвістичний час буває, його особливості та різні аспекти його вивчення. Велика кількість лінгвістів досліджували це питання, намагались дати якомога точне визначення та описати основні її характеристики. Лінгвісти виокремлювали різні типи часу, що лежать в основі темпоральності, описували основні їх характеристики. Використовуючи існуючі праці та результати наукових досліджень, можна продовжувати досліджувати цю багатоаспектну категорію.

1.2 Вивчення категорії темпоральності в китайській мові

Перш за все, для того, щоб досліджувати категорію темпоральності у китайській мові необхідно мати розуміння про уявлення китайців про час. У зв'язку з умовами розвитку, особливостями культури та релігії уявлення та ідеали кожного народу різняться між собою. Ті чи інші уявлення можуть бути закладені у художніх текстах, творах та і в діалогічному мовленні.

У Китаї час сприймається не як лінійний, а як циклічний. Він не має ні початку, ні закінчення. Все відновлюється, одна династія змінює іншу, люди з народження досягають вершин, а потім старіють, після чого це замінюється чимось новим.

У давні часи для китайців був надзвичайно важливим річний цикл, так як багато хто займався землеробством та польовими роботами. Вважається, що цей цикл міг змінювати розпорядок дня імператора. Наприклад, деякі ритуали та жертвоприношення необхідно були виконувати у певний період, тому це мало міцний зв'язок з порами року. Але китайці не сприймали пори року як окрему систему. Час також мав зв'язок з стихіями всесвіту та іншими уявленнями.

Проте, при будь-яких справах вони звертали увагу перш за все на час, коли потрібно це робити. Наприклад, зиму вони вважали несприятливим періодом, тому саме в цей період мали приводитися в дію смертні вироки. Так само і при вирішенні важливих політичних питань імператор звертав увагу на пору року. У повсякденному житті люди вірили, що від часу, коли вони роблять певну дію багато що залежить. Наприклад, якщо укласти шлюб не в правильний період, то шлюб може бути нещасливим або ж взагалі розпастись [89, с. 55].

Звісно ж китайці вважали, що час не може існувати окремо без простору. В їхніх уявленнях це нероздільні явища. Стихії Дерева, Вогню, Землі, Металу та Води китайці співвідносять з такими часовими явищами як народження, ріст, розквіт, розпад, смерть та перехід до наступного зародження. Вже з цього факту можна спостерігати

міцний зв'язок часу з іншими уявленнями та те, що час не розглядається як щось окреме [106, с. 113].

Для китайців важливим є теперішній час, те що відбувається саме зараз, саме в цей момент, але з повагою до минулого досвіду. Вони не дуже сильно задумуються про те, що робитимуть в майбутньому. Наприклад, якщо запитати про плани на майбутнє, то ймовірніше за все китаєць відповість, що він зараз не може сказати точно, він зараз над цим працює, а там буде видно [106, с. 144].

Китайці надзвичайно цінують час. Вони є досить пунктуальними, а досить часто навіть і раніше з'являються на зустрічі. Також типовим для них є вибачення за те, що вони витрачають дорогоцінний час інших. Люди вважають, що важливо розбиратись зі справами до того, як прийде час для цього. Проте у бізнес-стосунках, китайці люблять звертати увагу на будь-які дрібниці, уважно перевіряти умови договору тощо.

У Китаї час не вважається чимось незвичайним. Час – це всього-на всього моменти. У європейській країнах “момент” частіше за все асоціюється з радістю або чимось приємним, проте у китайців це є певною одиницею виміру часу. Потрібно звертати увагу на кожен момент і проживати його повністю, не оглядаючись на минуле і не бажаючи скорішого майбутнього.

Так як час в китайській культурі вважається циклічним, то ці ж “моменти” теж можуть бути циклічними. Наприклад, є моменти радості, суму, гніву, самотності тощо і всі вони можуть повторюватись. Китайці час розглядають та вважають нерозривним процесом.

Категорія темпоральності у китайській мові завжди приваблювала увагу багатьох лінгвістів та науковців. Значна кількість синологів вважають категорію часу відсутньою у китайській мові, тобто у мові немає конкретних граматичних засобів, що виражають минулий, майбутній чи теперішній час. Цікавим є те, що майже всі китайські вчені дотримувалися цієї точки зору. Такі китаєзнавці як Ісаєнко Б.В., Коротков Н.Н., Советов-Чень І.Н., вважають китайську мову такою, яка не має

яскраво виражених часових форм та без сформованої граматичної системи часу [46, с. 77]. Натомість вони розглядають час як видову форму дієслова.

Солнцев В.М. вважає, що будь-яка ізолююча мова має частини мови, а відповідно і певні граматичні правила (регулярність використання тих чи інших одиниць). Тому, китайська мова має свої правила вираження категорії темпоральності. Він також наголошує, що кожна частина мови чи слово вимагає певних правил вживання та використання. Так, як мова – це активний процес, деякі функції та характеристики можуть поступово змінюватись (функції окремих частин мови можуть ставати більш спеціалізованими та мати більш чіткі функції, а функції інших навпаки поєднуватись з іншими) [100, с. 215].

Стосовно питання дослідження категорії темпоральності у сучасній китайській мові, Драгунов О.О. вважає, що однією з головних передумов комплексного дослідження даного питання є якомога точна граматична класифікація словникового складу, з розподілом слів по різним лексичним та граматичним функціям. До того ж потрібно враховувати, що слова у китайській мові не мають зовнішніх морфологічних ознак, щоб можна було класифікувати до тієї чи іншої частини мови [33, с. 17]. Лінгвіст вважає, що при дослідженні категорії темпоральності необхідно не нав'язувати китайській мові категорії інших мов, а потрібно з'ясувати які саме вони є, відмінність між ними та систему, яку вони формують. Варто пам'ятати і про відмінність граматичної системи китайської та української мов. Науковець також підкреслює наявність в китайській мові категорії слів-замінників, яка мають ряд своїх граматичних ознак. У китайській мові лексико-граматичні категорії не ізольовані одна від одної, а їхня взаємодія відбувається переважно синтаксичним шляхом.

Драгунов О.О. також зазначає про важливість вивчення так званих внутрішніх законів мови у дослідженні категорії темпоральності [33, с. 27]. Сюди відноситься різноманітність діалектів китайської мови, які досить часто науковці порівнюють між собою. Проте співвідносяться діалекти, що належать до однієї діалектної групи.

Під час дослідження категорії темпоральності сучасної китайської мови варто звертати увагу на особливості дієслів та їхні функції. У своїй праці Драгунов О.О. також зазначає, що дієслова в силу свого значення асоціюються з мінливістю та змінами або стану, або часу та мають свій ступінь інтенсивності. Деякі з дієслів у залежності від того з якою частиною мови вживаються, можуть мати різні значення [34, с. 55]. Наприклад: 有 (没有) при сполученні з іменником має значення “мати” або позначає наявність, а при вживанні з дієсловом – часовий або оціночний момент. 没有 заперечує наявність виконання дії чи процесу в минулому. При дослідженні категорії темпоральності варто звертати увагу на тип дієслова, які поділяються на дієслова-дії (що позначають певну дію) та дієслова не дії (що не позначають жодну дію) [34, с. 60].

Ще одним лінгвістом, який досліджував питання категорії темпоральності сучасної китайської мови є Яхонтов С.Є. Він вважає, що дієслово відіграє надзвичайно важливе значення при вираженні темпоральності, тому потрібно звертати особливу увагу на його функції. Також він зазначає, що саме дієслово має найбільшу кількість граматичних категорій та форм серед інших частин мови. Варто зазначити і те, що дієслово має спільні ознаки та функції з іншими частинами мови. Наприклад, прикметник не має категорію виду, як дієслово, проте обидві частини мають змішані вищо-часові категорії [130, с. 46].

Остапчук А.Л. підтримує думку, що китайські дієслова не мають категорії часу, та не мають відношення до темпоральності [77, с. 79]. До того ж, науковець термін “категорії часу” відносить до морфем, флексій та допоміжних дієслів. У будь-якій мові речення чи висловлювання має інформацію про ситуацію в часу, тому важливими засобами та способами вираження категорії темпоральності є аспектні одиниці та прислівники. Попередні речення також є одним із засобів вираження категорії темпоральності в сучасній китайській мові. Якщо речення чи висловлювання не

містить інформації про час події, то визначити час можна за використання такого лексичного прийому як доконаність чи недоконаність та тривалість процесу [77, с. 78].

У радянському мовознавстві існувала точка зору, що заперечувала існування поділу китайської мови на частини мови. А Мещанінов І.І. категорично заперечував існування такої граматичної категорії в китайській мові як дієслово [71, с. 23]. Починаючи з 1950 року, а саме з праці Короткова Н.Н., граматиці китайської мови приділялась значна увага. Після перекладу праці Вана Лі Драгуновим О.О. багато лінгвістів ознайомились зі структурою китайської мови від носія мови і фактично з цього моменту розпочались більш серйозні та глибші дослідження граматики китайської мови.

З розвитком лінгвістики серед китайських науковців, при класифікації та описі граматичної системи китайської мови вони спиралися на праці європейських учених. Замість досліджень граматичної системи, науковці займались укладанням словників службових часток та суфіксів, що вживались у творах китайської літератури. Китайські лінгвісти часто брали за основу певну працю з європейської мови (наприклад латинської або англійської) та шукали ті чи інші категорії у своїй мові, намагались їх виокремити та описати їхні характеристики. Основною метою учених було дослідження функцій службових слів та їх пояснення [62, с. 74]. У працях, де за основу брали граматичні дослідження з інших європейських мов, за основу було взято теорію універсальності дієслівних категорій та ідея універсальності категорій формальної логіки. Таким чином, не були враховані особливості світобачення того чи іншого народу та етносу і явища китайської мови підганялись під схеми європейського мовознавства.

Згодом праці вчених, що досліджували граматику вже не брали за основу європейські граматики, а їх метою було розкриття специфічних особливостей граматичної системи китайської мови. До них належать Люй Шусян, Ван Лі та Гао Мінкай. У їх працях та дослідженнях приділяється увага вивченню синтаксису та службових морфем. Частково торкається теми категорії темпоральності Люй Шусян

у своїй праці “Лекції з граматики та стилістики” [57]. Праці даних лінгвістів засвідчують бажання китайців знайти нові рішення певних граматичних проблем та створити унікальну та оригінальну систему опису та характеристики мови [58, с. 70]. Китайські науковці переосмислювали те, що було зроблено та відкрито раніше, враховують всі існуючі досягнення та надбання. Також вони з’ясувати чи дані з граматичних досліджень інших мов можуть використовуватися саме для вивчення та дослідження китайської мови та її категорій.

Проте китайські лінгвісти продовжують заперечувати наявність частин мови, форми слів та деяких граматичних категорій. Продовжується тенденція пошуку в китайській мові граматичних категорій, що властиві іншим мовам (переважно англійській чи латинській). У працях, де виокремлюються чи описуються ті чи інші граматичні категорії, форми для підтвердження цієї думки автори наводять лінгвістичні докази їх існування саме в китайській мові.

Грамматичний аспект категорії темпоральності китайської мови досліджував Ван Лі. Він написав дві значні праці: “Грамматика сучасної китайської мови” та “Теорія китайської мови”. Вони поєднані між собою та доповнюють одна одну. Ван Лі намагався знайти оригінальний підхід до пояснення граматичних явищ, що характерні китайській граматиці [18, с. 65].

З часом при дослідженні граматики китайської мови такі науковці як Булигіна Т.В., Драгунов О.О. і Курдюмов В.О. все частіше намагались показати та розкрити національну особливість граматичної системи та її індивідуальні особливості. Почали проводити дослідження для аналізу значення та форми граматичної категорії, поєднувати різні методи та використовувати різний матеріал як основу роботи. У роботах починають виокремлюватись частки, які можуть позначати видо-часові відносини. Переломною була робота Марра Н.Я. та його нове вчення про побудову мов, де заперечувались досягнення індоєвропейської та західної лінгвістики. Проте його послідовники не знаходили істинний сенс цієї роботи і просто вказували на стадійний розвиток мов, пов’язаний із соціально-економічним становищем.

Після цього китайські дослідники хотіли “побудувати” нове мовознавство та довести те, що китайська мова не є аморфною. Відбувалися дискусії щодо наявності поділу на частини мови та наявності категорії виду та часу дієслова. У 1960 році Гао Мінкай видав 语法理论 (“Теорія граматики”), де за основу була взята граматична система саме китайської мови з її особливостями, без урахування надбань західноєвропейських лінгвістів.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики, дослідження категорії темпоральності в китайській мові характеризується інтеграцією у світові дослідження, використання новітніх методів та аналізу. У дослідженнях береться до уваги розмовна мова, а не лише байхуа чи веньянь. Однією з головних праць, де описана своєрідність побудови китайської мови є 实用现代汉语语法 (“Практична граматика сучасної китайської мови”) написана Лю Юехуа.

У зв’язку з різними поглядами, можуть виникати розбіжності у трактуванні чи визначенні функцій певних суфіксів та часток, які виступають як показники темпоральності. Проте, яким би не було ставлення до категорії темпоральності у китайській мові, беззаперечним є те, що дієслівні форми, що формуються за допомогою суфіксів, формують свою окрему систему, що не залежить від категорії виду [54, с. 108].

У китайській мові дієслово у інфінітивній формі не має категорії часу. Неоформлене дієслово, без жодних вищо-часових суфіксів може позначати дію, що відбувається зараз, відбувалась в минулому або ж тільки відбуватиметься [54, с. 109]. Вважається, що показники темпоральності, засоби та способи її вираження почали з’являтися ще у період давньокитайської мови. Велика кількість прислівників, часток та суфіксів, що з’явилися у період давньокитайської мови збереглися і в сучасній китайській мові. Деякі з них зберегли своє значення та є загальноживаними, а інші змінилися і втратили своє часове значення.

Багато лінгвістів займались дослідженням категорії темпоральності. Існує значна кількість класифікацій часу та дієслівних суфіксів, варіантів їх розмежування, теорій часу тощо. Проте, кожна з них має свої критерії поділу і логічне обґрунтування, тому не можна вважати щось вірним, а щось ні.

Люй Шусян пропонує темпоральність розглядати відносно якоїсь абсолютної точки відліку. Відповідно до цього, минулим може вважатись те, що було до абсолютної точки, а майбутнім – після точки відліку. Проте дослідник наголошує на тому, що потрібно звертати особливу увагу на контекст. Якщо ж ми говоритимемо про епоху Тан, то ми її сприймаємо як минуле. Проте, якщо ж розглядати епоху Тан з точки зору епохи династій Суй, то це вже буде сприйматись як майбутнє [59, с. 160].

Яхонтов С.Є. заперечує те, що китайська мова позбавлена показників темпоральності. Проте, він підкреслює те, що дієслово, в залежності від суфіксу з яким вжите, може позначати різний час. У той же час, у залежності від багатьох інших умов, це ж дієслово з одним і тим самим суфіксом може позначати два різні часи [131, с. 45]. Також у своїй праці вчений наголошує на тому, що потрібно звертати увагу, на те, що в інших мовах може використовуватись один час для позначення іншого. Наприклад: в українській мові: “Ну, я пішов” має значення “я зараз піду”. В даному випадку минулий час дієслова використаний для позначення майбутнього часу. Такі випадки можуть траплятись і в китайській мові, тому слід бути уважним під час перекладу [60, с. 5].

Отже, дослідженням категорії темпоральності у сучасній китайській мові займалась велика кількість науковців. Існує велика кількість теорій та ідей про структуру та функції даної категорії, проте єдиної класифікації не існує. Лінгвісти у своїх працях схиляються до ототожнення категорії темпоральності з категорією часу дієслова. Вважається, що категорія дієслова є надзвичайно важливою при дослідженні темпоральності, адже окрім прямих вказівок на час, саме дієслово може вказати на час події. У китайській мові дослідження категорії темпоральності пов’язане не лише з категорією часу дієслова, а і з категорією виду. Категорія виду дієслова може

вказувати на доконаність чи недоконаність дії, що може допомогти встановити час події. Більш того, при дослідженні категорії темпоральності варто звертати увагу і на контекст висловлювання, адже за його допомогою теж можна встановити час.

Категорію темпоральності сучасної китайської мови досліджували такі дослідники як: Яхонтов С.Є., Драгунов О.О., Остапчук А.Л., Люй Шусян, Гао Мінкай, Виноградов В.В., Лю Юехуа, Марра Н.Я., Ван Лі, Коротков Н.Н., Солнцев В.М., Курдюмов В.А. та інші. В основі їхніх досліджень категорії темпоральності лежить категорія часу дієслова та підкреслюється міцний зв'язок з категорією виду дієслова. У багатьох працях зазначається, що дієслово в інфінітивній формі може не виражати конкретний час, тому варто звертати увагу на частки та суфікси з якими воно поєднується та вживається.

Оскільки в китайській мові існують засоби вираження темпоральності, то важко назвати її позбавленою категорії часу або вважати, що лише дієслово може виражати час. Відсутність уніфікованої та єдиної системи класифікації засобів та способів вираження категорії темпоральності свідчить про те, що існує велика їх кількість і їх важко систематизувати та уніфікувати за однією характеристикою, яка вважалась би головною. Це дає своєрідний поштовх для продовження проведення різноманітних досліджень категорії темпоральності в сучасній китайській мові.

Висновки до Розділу I

Сучасне поняття категорії темпоральності є комплексним та поєднує у собі уявлення з різних сфер та наук. У зв'язку з тим, що на даний момент підсилюється інтеграція досягнень різних наук та дисциплін, категорія часу вивчається комплексно, враховуючи знання з тієї чи іншої науки чи сфери. Неможливо розглядати категорію темпоральності лише в межах лінгвістики або ж літератури, необхідно звертати увагу на історію розвитку того чи іншого народу, філософію понять та релігійні уявлення.

Категорія темпоральності може розглядатись як елемент національної мовної картини світу, так як містить у собі уявлення народу та людей про час. Проте варто пам'ятати про розбіжності уявлень кожної нації та народу. Поняття часу, яке лежить в основі категорії темпоральності, формується менталітетом, історією розвитку народу та багатьма соціальними чинниками.

Дослідженням категорії темпоральності у лінгвістиці займалась велика кількість науковців, які створювали свої теорії, уніфікували поняття та систематизували отримані знання. Такі лінгвісти як Востоков А.Х., Шахматов О.О., Пешковський А.М., Виноградов В.В. пов'язували категорію темпоральності з категорією часу дієслова, та розглядали як граматичну. Вони виокремлювали відносний та абсолютний час. До того ж, у їхніх працях зазначено, що категорія часу корелює з категоріями виду та способу дієслів.

Ярцева В.М. підкреслює те, що за допомогою категорії темпоральності можна вказувати на одночасність, попередність та наступність подій, явищ та процесів. Окрім дієслівних форм, вираження темпоральності висловлювання може бути поєднане з детальними вказівками часу події та явища. Варто пам'ятати і про метафоричне та переносне вживання часу в мові, яке вживається з метою підвищення динамічності тексту та його виразності.

Лінгвісти розділяють весь мовний потік на момент мовлення та події, що можуть відбуватись до, під час та після нього. Саме так можна визначити відмінність між минулим, теперішнім та майбутнім часом. Момент мовлення (теперішній час) вважається абсолютною точкою відліку. Саме через цей момент мовлення можна встановити коли відбувалась (чи відбуватиметься) та чи інша подія.

Категорія темпоральності у лінгвістиці досліджується в різних аспектах, таких як: функціонально-граматичний, функціонально-семантичний, семіотичний семантичний, етнолінгвістичний, когнітивний, діяхронічний та інші.

Існує думка, що категорія темпоральності це інструмент розташування подій у минулому, теперішньому чи майбутньому (Кейт Браун та Джим Міллер). Мовець сам

обирає яким чином розташувати події та явища, відповідно до того, яку ціль він поставив собі за мету. Науковці вважають, що категорія темпоральності може вказати на наявність чи відсутність кінцевої точки та тривалість події.

Дарбанова Н.А. вважає, що категорія темпоральності є сукупністю всіх існуючих знань людства про час (не лише у сфері лінгвістики). Тому при дослідженні категорії часу необхідно звертати увагу на особливості уявлень про час тієї чи іншої нації, особливості його сприйняття. Цю думку також підтримували інші лінгвісти та часто наголошували на цьому факторі у своїх працях.

Дослідженням категорії темпоральності у лінгвістиці також займалися Гумбольдт Ф.В., Потебня О.О., Вайсгербер Д.Л., Дешерієва Т.І., Золотова Г.А., Всеволодова М.В. У своїх працях дослідники вказували на міцний зв'язок категорії темпоральності з категорією часу дієслова. Вони підкреслювали і важливість уявлень та менталітету кожного народу при вираженні часових відносин.

Варто відзначити міцний зв'язок категорії темпоральності з дієслівною категорією часу. Селіванова О.О., Ярцева В.М. наголошували, що для вивчення темпоральності необхідно дослідити вираження часу дієсловами та інші лексичні засоби. А такі науковці як Драгунов О.О. та Яхонтов С.Є. наголошували на важливості саме дієслівної категорії часу при вираженні темпоральності у сучасній китайській мові. Окрім того, вони також вважали та наголошували на тому, що дієслово у китайській мові виконує надзвичайно велику кількість функцій та є найважливішим засобом вираження категорії темпоральності.

Дослідженням категорії темпоральності в китайській мові займалися як китайські так і вітчизняні лінгвісти. Ісаєнко Б.В., Коротков Н.Н., Советов-Чень І.Н. вважають китайську мову такою, що не має вираження часу та не має часових форм. Солнцев В.М. та Драгунов О.О. вважають, що китайська мова все-таки має свої засоби та способи вираження категорії темпоральності. Проте під час дослідження необхідно звертати увагу на внутрішні мовні процеси та враховувати різноманітність діалектів. Також лінгвісти наголошують на важливості категорії дієслова у дослідженні

категорії темпоральності китайської мови, так як його функції відіграють надважливу роль. Не дивлячись на те, що інфінітивне дієслово не виражає конкретно час, проте у поєднанні з різними суфіксами та частками воно може виразити будь-який час.

Ван Лі досліджував граматичний аспект категорії темпоральності, а переклад його праці дав поштовх до кращого усвідомлення структури китайської мови вітчизняними вченими. Після перекладу праці, де носій китайської мови описав її структуру, вітчизняні та зарубіжні лінгвісти розпочали досліджувати темпоральність, враховуючи особливості структури саме китайської мови, без намагань знайти категорії європейських мов, що не є їй властивими. В свою чергу це підсилило зацікавлення до вивчення китайської мови та її граматичних категорій.

Отже, категорія темпоральності у сучасній китайській мові пов'язана з національним уявленням китайців про час та має своє яскраве відображення у літературі та художніх текстах. Вона також міцно пов'язана з етнічним філософським уявленням про час та становить важливу частину наукової мовної картини світу. Категорія темпоральності пов'язана з внутрішніми мовними процесами, а також з граматичними категоріями дієслова. Досить часто засоби та способи вираження категорії темпоральності одного діалекту можуть відрізнятися від іншого, тому цей фактор теж є важливим під час проведення нашого дослідження.

РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

2.1 Методологічні засади функціонування дослідження категорії темпоральності в лінгвістиці

Великий внесок у вивчення категорії темпоральності в лінгвістиці зробили такі лінгвісти як Деширієва Т.І. [32], Маковський М.М. [60], Мурьянов М.Ф. [76], Потаєнко Н.А.[84] та інші. Окрім вивчення власне категорії темпоральності, вони досліджували методологічні проблеми вивчення лінгвістичного часу. У своїх працях вони не лише описали зміст даного поняття, а й вказали на принципи дослідження.

Категорія темпоральності досить часто розглядається з точки зору функціональної граматики, яка має за основну ціль опис функцій одиниць мови і закономірностей їх функціонування разом з різнорівневими елементами [63, с. 122]. Граматика даного виду розглядає засоби, що відносяться до інших рівнів мови в одній системі, проте вони можуть бути пов'язані семантичними функціями.

При дослідженні категорії темпоральності (як і при дослідженні будь-якого лінгвістичного явища) варто пам'ятати, що мову не варто розглядати як сталий лише граматичний каркас. Сюди відносяться і граматичні одиниці у поєднанні з лексичними репрезентаціями. Функціонування тих чи інших одиниць мови відбувається при взаємодії з іншими елементами, що належать до мовного та позамовного середовища [66, с. 36].

Досліджуючи категорію темпоральності, варто використовувати моносистемний і полісистемний аналізи, як зазначає Кузьмін В.Н. [53, с. 27]. Моносистемний аналіз передбачає дослідження складних об'єктів, яким властива велика кількість підстав, при яких для їх повного пізнання необхідним є членування на однорідні елементи та оперування різними рівнями. Але вважається, що цей підхід

не досить розкриває всю глибину реальних явищ, тому потрібно використовувати та розвивати полісистемний аналіз, який спрямований на комплексне вивчення складних взаємозв'язків між системами того чи іншого рівня. Ці два типи аналізів сприяють усвідомлення різних напрямків та типів лінгвістичного аналізу, а особливо у сфері граматики.

При традиційних дослідженнях характерним є членування предмета граматичного дослідження на окремі підсистеми, результатом чого є членування й опису. У дослідженнях категорії темпоральності сучасної китайської мови варто звертати увагу на морфологічний та синтаксичний рівні. При тому кожен з них має свої підрівні, наприклад, у морфології: частини мови та різновиди форм, а в синтаксисі – види та типи тих чи інших конструкцій.

У межах морфологічного та синтаксичного рівнів проводиться аналіз однорідних об'єктів, що базуються на єдиній системній основі. Такий тип граматики, відповідно до принципу побудови та переважного типу опису називається рівневим або ж системно-диференційним.

Досліджуючи категорію темпоральності варто звертати увагу на комплексний та інтегруючий підхід. При цьому семантичні граматичні категорії та функції, що об'єднують різні мовні засоби на різноманітних рівнях беруться за основу. У такому випадку лінгвістичний аналіз спрямований на дослідження взаємодії елементів різних рівнів на основі функцій. Сюди відноситься аналіз об'єктів, що мають системні підстави.

Під час дослідження питання категорії темпоральності в сучасній китайській мові варто згадати і аспекти системної інтеграції. Вона відбивається у прагненні вивчати окремі підсистеми, але при тому аналізуючи їхні зв'язки однієї з одною в межах граматичної системи. При цьому потрібно чітко диференціювати елементи різних рівнів та вміти виявляти специфічні риси кожного з них, реалізуючи функції, що досліджуються та вивчаються. Варто звертати увагу який з аспектів є важливішим та домінуючим по відношенню до теми дослідження і обирати що є більш необхідним

у нашому дослідженні теми: диференціація об'єктів на різних рівнях або ж їхня інтеграція на основі функцій.

Оскільки категорія темпоральності розглядається нами переважно з сторони функціональної граматики, то основним поняттям під час дослідження є функції. Бондарко О.В. визначає функцію мовної одиниці як її властивість виконувати певне призначення та функціонувати в мові у мовній системі [12, с. 8]. Якобсон Р.О. та Степанов Ю.С. вважають, що конкретна функція тієї чи іншої одиниці належить до більш широкої та глобальної системи мовних функцій і це все є взаємопов'язаним.

Досліджуючи категорію темпоральності, звертаємо увагу на особливості реалізації тієї чи іншої функції у різних типах текстів (наприклад в наукових чи інших спеціальних). Предметом аналізу є функція того чи іншого елемента чи одиниці, що реалізується у висловлюванні (висловлювання це мінімальна єдність, в межах якої виконуються функції тієї чи іншої мовної одиниці [12, с. 9]. Розглядаються висловлювання у різних мовних інтерпретаціях, понадфразові єдності чи комплекс єдностей.

Вивчаючи питання категорії темпоральності звертаємо увагу на семантичні функції тих чи інших мовних одиниць. Семантичні функції поєднують в собі елементи змісту сенсу і мають співвідношення з діяльністю, що відбувається поза межами мови. Також важливими є структурні функції, які слугують системною організацією усіх мовних елементів. Структурні функції міцно пов'язані з семантичними, так як без змісту їх важко поєднати та співвіднести з мовними одиницями. Цей міцний зв'язок двох типів функцій можна чітко та широко спостерігати у синтаксисі.

При дослідженні категорії темпоральності сучасної китайської мови варто пам'ятати і про складний зв'язок семантичних функцій з прагматичними [12, с. 10]. Прагматичні функції розглядаються як специфічний аспект семантичних, суть яких полягає в передачі відношення мовних одиниць і висловлювання в цілому до учасників мовного процесу. Прагматичні функції також міцно переплетені з стилістичними, як вказує Арутюнова Н.В. та Падучева О.В. [4, с. 54].

У вивченні категорії темпоральності та її функцій, а також її засобів та способів вираження, важливу роль має на значення мовних одиниць, адже щоб дослідити той чи інший засіб вираження потрібно аналізувати її можливі значення. Виявлення функцій відбувається при взаємодії різних мовних системних об'єктів [78, с. 144].

Принцип системності передбачає розгляд системи у взаємодії з зовнішнім середовищем [81, с. 66]. Це обумовлено тим, що будь-якому мовну одиницю необхідно вивчати у різних сферах та середовищах. З лінгвістичної точки зору, середовище – це велика кількість мовних елементів, що виконують роль оточення та при взаємодії з якою та чи інша система виконує свою функцію [92, с. 49]. Існує два види середовищ: системно-мовна (парадигматична) та мовна. Мовне середовище включає в собі позамовні соціальні чинники та їх відображення на свідомості. Взаємодія середовища та системи керується та обумовлюється функціями. Без наявності середовища будь-яка одиниця не може виконувати самостійно свої функції.

Функціональними мовними дослідженнями займається велика кількість науковців, які висунули свої концепції та теорії. Наприклад: Потебня О.О., Шахматов О.О., Пешковський О.М., Виноградов В.В та інші.

Горелов В.І. стверджує, що між лексикою та граматиною існує міцний зв'язок, так як лексика впливає на граматичні значення синтаксичних одиниць. А синтаксична функція знаходиться в повній залежності від його семантики [29, с. 14].

Досліджуючи категорію темпоральності необхідно звертати увагу на зв'язок функціональної граматики з такими сферами як граматична типологія, порівняльна граматики, граматичний аналіз тексту, прагмалінгвістика, психолінгвістика тощо. Отже, категорія темпоральності завжди привертала увагу лінгвістів. Вона розглядається переважно з точки зору функціональної лінгвістики, проте у взаємодії з іншими науками та дисциплінами лінгвістики.

2.2 Методологічні засади дослідження категорії темпоральності в сучасній китайській мові

Для дослідження категорії темпоральності в сучасній китайській мові необхідні як загальнонаукові методи так і спеціальні лінгвістичні. При виборі методів дослідження варто пам'ятати, що не можна вивчати те чи інше явище ізольовано, виокремити із усієї системи тієї чи іншої мови та розглядати лише його. Варто розглядати усі можливі варіації взаємодії різних мовних процесів, фактів та явищ між собою, передбачувати можливе виникнення нових функцій, яке можливе лише у поєднанні. До того ж методи повинні сприяти виконанню поставлених завдань нашої дослідницької роботи.

Серед загальнонаукових методів, ми обрали такі основні методи:

- індукція та дедукція;
- аналіз;
- описовий метод.

Індукція – це метод дослідження, коли на підставі наявності знань про окреме можна зробити висновок про загальне. Дедукція – це метод дослідження, коли на основі загальних положень та інформації, можна зробити висновки про окремі факти.

Обидва ці методи міцно пов'язані з аналізом. Дедукція має на меті перевірку припущень та їх відповідність реальним явищам. У лінгвістиці зазвичай використовується для встановлення належності певної мовної одиниці до тієї чи іншої частини мови. У нашій роботі приналежність слова до певної частини мови є досить таки важливим фактором для проведення дослідження та систематизації засобів та способів вираження темпоральності.

Індукція ж використовується для створення класифікацій та типологізації. Під час проведення нашого дослідження, після з'ясування та знаходження інформації про всі наявні та можливі засоби та способи вираження темпоральності необхідно їх

розділити на певні категорії (на який час вони вказують, особливості вживання). Таким чином інформація буде структурованою та буде легше сприйматись [19, с. 37].

Також були використані інші загальні методи. Наприклад, описовий метод, який використовується для інтерпретації досліджуваних мовних явищ та пояснення особливостей їх функціонування. У нашій роботі цей метод відіграє велику роль при поясненні варіантів вживання та використання тієї чи іншої частки або суфікса.

Звісно був використаний і порівняльно-історичний метод, проте в меншій мірі, так як об'єктом дослідження є категорія темпоральності в сучасній китайській мові. При з'ясуванні функцій тієї чи іншої частки або суфікса необхідно звернути увагу на те, як вона використовувалася раніше та істинне значення.

Зіставний метод був частково використаний при зіставленні функцій одного і того ж слова, проте при належності до інших частин мови. Наприклад слово 了 може бути як модальною часткою так і часоутворювальним суфіксом.

Структурний метод дозволив нам пізнати внутрішню організацію китайської мови. Структурний аналіз дозволяє проводити дослідження елементів будь-якого мовного явища та прослідковувати його зв'язку. В свою чергу це дає нам можливість вивчати категорію темпоральності як цілісну частину китайської мови. Структурний метод також може реалізовуватись через дистрибутивний аналіз, який спрямований на установлення особливостей та функцій тієї чи іншої одиниці у зв'язку з її оточенням та мовним середовищем [3, с. 57].

Варто згадати і про гіпотетико-дедуктивний метод проведення мовознавчих досліджень. Він складається з наступних етапів: збір матеріалу; створення гіпотези; перевірка та підтвердження істинності. Матеріалом для проведення дослідження становлять різні тексти та словники. Після проведення дослідницької роботи отримані дані збираються в єдине ціле та робляться висновки.

Для виконання завдань нашого дослідження також використовувались спеціальні лінгвістичні методи дослідження.

Серед головних спеціальних лінгвістичних методів ми використали:

- метод функціонального аналізу;
- метод компонентного аналізу;
- контекстуальний метод.

Метод функціонального аналізу передбачає те, що будь-яка функція може реалізовуватись за допомогою різних засобів, але і власне мовні засоби можуть виконувати різні функції. За допомогою даного методу ми дослідили об'єкти у відношенні до середовища, а саме як може реалізуватись той чи інший засіб вираження темпоральності в залежності від мовної ситуації. Метод компонентного аналізу дав змогу нам розкласти поняття на найменші складові, тобто віднайти найменші засоби вираження категорії темпоральності та дослідити особливості їх функціонування [2, с. 26].

Контекстуальний метод у свою чергу використовується при семантичному аналізі слів та конструкцій. Також за його допомогою можна встановити синтагматичні відношення. У нашому дослідженні даний метод був застосований для встановлення особливостей вираження категорії темпоральності у різних жанрах та стилях.

Для опису того чи іншого лінгвістичного явища необхідно з'ясувати його склад, будову і функції. Для цього використовується три підходи: субстанціальний, структурний, функціональний. Субстанціальний має на меті з'ясування з яких елементів складається мовне явище. У нашому дослідженні ми з'ясовували, що категорія темпоральності може виражатись на лексичному та граматичних рівнях і кожен з них має свої засоби та способи вираження. Структурний підхід спрямований на те, щоб з'ясувати та встановити відношення між елементами мовного явища. Ми дізнались, що засоби вираження темпоральності можуть бути поєднані між собою, а можуть кожен існувати окремо, повноцінно виконуючи свої функції. За допомогою функціонального підходу можна визначити практичне призначення об'єкта та його роль у системі мови. Було досліджено, що категорія темпоральності надзвичайно важлива в китайській мові та вона притаманна практично будь-якому висловлюванню.

Моментами ми використали семантичний аналіз, завданням якого є вивчення взаємодії між лінгвістичними одиницями. Так як вираження категорії темпоральності відбувається за допомогою різних засобів, тому дуже важливим є з'ясування усіх можливих варіантів поєднання та особливості значення, яке утворюється при різних поєднаннях.

При аналізі засобів вираження категорії темпоральності необхідно знати усі можливі значення того чи іншого слова, адже будь-яке з значень може відігравати важливу роль. Тому з цією метою ми використали компонентний аналіз.

Якщо брати до уваги, що китайська мова має велику кількість діалектів і науковці відмічають, що при вивченні категорії темпоральності варто звертати увагу на діалекти та їхні особливості вираження темпоральних відносин, то важливим є використання методу лінгвістичної географії. Він не є основним для проведення нашого дослідження, проте трапляються випадки використання діалектів у художній літературі і важливим є зрозуміти, що це є показник саме темпоральності, а не чогось іншого.

Типологічний метод є важливим при класифікації тих чи інших засобів вираження категорії темпоральності [32, с. 57]. Головним принципом даного методу є встановлення відмінностей та схожостей, тому за його допомогою можна виокремлювати засоби вираження до однієї групи, відповідно за схожістю функцій, що вони виконують.

Одним з головних лінгвістичних методів дослідження у нашій роботі є інтенціональний аналіз. Мається на увазі вираження певної ментальної спрямованості суб'єкта до дійсності. Так як категорія темпоральності міцно пов'язана з уявленням кожної людини про час (або ж час як концепт філософії), то розуміючи намір мовця можна визначити і особливості того чи іншого засобу вираження темпоральності. Адже людина при вираженні своєї думки використовує ті чи інші мовні засоби, а знаючи, що саме малось на увазі можна легко дослідити всі можливі значення мовної

одиниці. До того ж, Джон Сьорль вважає, що мовний акт є закінченим та виконаним тоді, коли доцільно виражений ментальний стан та наміри мовця.

Поруч з інтенціональним аналізом варто розглядати і актомовленнєвий аналіз, так як будь-яке висловлювання спрямоване на досягнення того чи іншого комунікативного ефекту. Комунікативний ефект – це вплив мовця або ж автора висловлювання на уявлення реципієнта та діяльність [41, с. 23]. При вираженні темпоральних відносин теж слід говорити і про комунікативний ефект.

Ще одним головним методом для дослідження темпоральності у сучасній китайській мові є прагмасемантичний аналіз, що передбачає дослідження семантики та прагматики певної мовної одиниці [69, с. 12]. Сюди входить дослідження обсягу значення мовної одиниці та його можливі реалізації у різних контекстах. Це є важливим для того, що значення висловлювання автора співпадало з тим значенням, що зрозумів для себе слухач.

Ми частково використали конверсаційний аналіз для проведення нашого дослідження. Він передбачає дослідження усного та діалогічного мовлення, розглядає різні форми ведення розмови, що зумовлені різними соціальними умовами. Як відомо, вираження темпоральності в усному та письмовому мовленні може відрізнитись, проте важливим є дослідити максимальну кількість засобів вираження.

Горелов В.І. відмічає важливість семантичного аналізу при дослідженні категорії темпоральності в сучасній китайській мові. Інколи семантичний критерій відіграє домінуючу роль при дослідженні того чи іншого граматичного явища. У китайській мові слово перш за все характеризується своїм значенням предметності і лиш потім береться до уваги його синтаксична функція у тому чи іншому середовищі. Коротков Н.Н. вважає, що предметно-логічне значення будь-якого слова є найважливішим та домінує над іншими характеристиками лексичної одиниці.

Люй Шусян вивчав категорію темпоральності на основі веньяну та сучасної китайської мови паралельно. Але це створює труднощі при класифікації частин мови, що є важливим при дослідженні категорії часу, так як вона вважається дієслівною.

Лінгвіст відзначає, що при дослідженні категорії часу необхідно звертатись до диференційованого підходу. Саме завдяки йому можна зменшити кількість труднощів при розмежуванні частин мови.

У своїй праці Люй Шусян розглядає:

- як виразити запитання про час;
- слова, що вказують на час;
- слова, що позначають час у реченнях.

Також він вказує і те, що не будь-яке дієслово може мати відношення до темпоральності, а деякі з них можуть виражати постійність чи звичайність.

Отже, категорія темпоральності в сучасній китайській мові привертає увагу великої кількості лінгвістів, так як вона є не повністю дослідженою. Існує велика кількість праць, які описують методологію дослідження темпоральності у європейській мовах, проте дещо з цього може бути спроектоване на вивчення цього питання саме у китайській мові. Є праці присвячені методологічним засадам дослідження категорії темпоральності у китайській мові, де враховані її особливості як ізолюючої мови, ознаки поділу на частин мови та характеристики дієслова.

Категорію темпоральності сучасної китайської мови можна досліджувати, використовуючи велику базу методологічних засад. Допустиме використання різноманітних методів, за допомогою яких можна визначити місце категорії темпоральності у системі китайської мови, особливості її функціонування та вираження. На сучасному етапі розвитку лінгвістики існує великий арсенал методів для дослідження тієї чи іншої категорії. Лише використовуючи комплекс методів можна повноцінно дослідити категорію темпоральності, вивчаючи всі можливі її аспекти та особливості прояву тих чи інших функцій та характеристик.

Висновки до Розділу II

Важливу роль у дослідженні методологічних засад вивчення категорії темпоральності відіграють праці таких лінгвістів як Деширієва Т.І., Маковський М.М., Мурьянов М.Ф., де були описані основні методи, які є оптимальними для дослідження саме категорії темпоральності.

Категорію темпоральності варто розглядати в межах функціональної граматики. Граматичні функції певної одиниці можуть змінюватись у залежності від того з якою лексичною одиницею поєднується. Мовні та позамовні середовища мають важливий вплив на вираження темпоральності. Також варто пам'ятати, що граматична система мова не є сталою, а може змінюватися.

Категорія темпоральності міцно пов'язана і з іншими категоріями та системами, тому важливим є аналіз зв'язків між ними та принципи взаємодії в межах граматичної системи. Варто звертати увагу і на функціонування будь-якої одиниці в різному лексичному середовищі. Відповідно до цього досить часто дослідження проводяться за умови функціонування мовної одиниці в тому чи іншому стилі у поєднанні з іншими одиницями при різних умовах.

Семантичні та прагматичні функції мови міцно пов'язані з стилістичними. При дослідженні категорії темпоральності варто звертати увагу на взаємодію мовних одиниць, висловлювання та учасників мовного процесу. При дослідженні категорії темпоральності сучасної китайської мови варто використовувати моносистемний та полісистемний аналізи. Також під час проведення дослідження звертаємо увагу та синтаксичний та морфологічний рівні мови.

Важливими є аспекти системної інтеграції, так як при вивченні окремої підсистеми важливими є зв'язки з іншими. Але ці зв'язки необхідно аналізувати та вміти чітко відрізнити риси кожної з підсистем. Також варто звертати увагу на функції мовних одиниць так як кожна з них має своє призначення та функціонування.

При проведенні дослідження категорії темпоральності в сучасній китайській мові необхідно правильно обрати методи дослідження, для того щоб вони сприяли виконанню поставлених завдань. У нашому дослідженні ми використали як загальні методи проведення дослідницької роботи так і спеціальні лінгвістичні. Досліджуючи категорію темпоральності, важливим є уміле поєднання різних методів, з метою отримання нової інформації та доведення певної теорії.

Під час дослідження категорії темпоральності в сучасній китайській мові були використані як загальнонаукові так і спеціальні лінгвістичні методи. Вони гармонійно доповнили один одного, за допомогою чого вдалось отримати нові дані та інформацію. За допомогою загальнонаукових методів можна прослідкувати зв'язок категорії темпоральності з іншими науками. Використовуючи спеціальні лінгвістичні методи ми досліджували категорію темпоральності у межах лінгвістики та її прояв у китайській мові. За їх допомогою ми змогли відібрати необхідний матеріал для проведення дослідження, який містить необхідну інформацію (метод суцільної вибірки), мали змогу провести аналіз функцій мовних одиниць, які є засобами вираження темпоральності у сучасній китайській мові (функціональний метод). Ми систематизували засоби та способи вираження темпоральності, для того, щоб краще зрозуміти структуру категорії темпоральності (метод польового моделювання), а також встановлювали особливості вираження та застосування цих же ж засобів та способів у різних жанрах та стилях (контекстуальним метод).

Таким чином, використовуючи комплекс різноманітних методів ми мали змогу досліджувати категорію темпоральності сучасної китайської мови, її особливості, встановлювати основні засоби її вираження. Також ми окреслили місце категорії темпоральності в китайській мові та досліджували її зв'язки з іншими науками.

РОЗДІЛ III. ЗАСОБИ ТА СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Категорія темпоральності є надзвичайно важливою в будь-якій мові світу. В її основі закладена категорія часу та розуміння часу, як філософської категорії. У лінгвістиці загальноприйнято вважати, що є три види часу, який можна виразити: минулий, теперішній та майбутній. У кожній мові світу будь-який час виражається по-своєму, створюючи унікальну систему засобів та способів його вираження. У деяких мовах є чітка структура та система часів, як от наприклад в англійській мові. До того ж, випадки вживання будь-якого з них окреслені, чітко визначені та мають правила вживання та використання. Також існують слова-маркери, які дають чітко зрозуміти який час потрібно використати, відповідно до граматичних правил. Звісно ж, в розмовній мові люди можуть використовувати не всі ці часи, а лише основні і часто вживані, проте у письмовому вигляді, а особливо у художніх текстах використовуються абсолютно всі.

У китайській мові не існує граматичної системи засобів вираження категорії темпоральності, де чітко розмежовувалися б способи творення минулого, теперішнього чи майбутнього часу. А деякі науковці взагалі вважають, що мова позбавлена будь-якого вираження часу [101, с. 122]. Натомість, у китайській мові існують частки та суфікси, які дають вказівку на темпоральність події, про яку йдеться у висловлюванні. Тому, саме за допомогою них можна встановити час події.

Проте інколи деякі частки та суфікси у поєднанні з дієсловом можуть позначати не лише один час. У цьому і полягає одна з головних складностей вивчення категорії темпоральності сучасної китайської мови. При уніфікації та структуризації системи засобів вираження часу важко віднести певний суфікс чи частку до однієї підгрупи. Тому це може створювати перепони до створення єдиної системи засобів та способів вираження темпоральності у сучасній китайській мові.

При дослідженні категорії темпоральності досить важливо знати про особливості дієслів в китайській мові, так категорія часу і темпоральності вважається дієслівною. Драгунов О.О. виокремлює дві групи дієслів китайської мови: дієслова-дії та дієслова-не дії. До дієслів-не дії належать:

- дієслова мислення та почуттів (知道 (zhīdào) *знати*, 怕 (pà) *боятись*, 恨 (hèn) *ненавидіти*);
- модальні дієслова (能 (néng) *могти*, 可以 (kěyǐ) *дозволено*, 会 (huì) *уміти*, 要 (yào) *хотіти*, 想 (xiǎng) *хотіти, думати*);
- дієслова, що мають з'єднувальне значення (叫 (jiào) *звати*, 姓 (xìng) *мати прізвище*, 算 (suàn) *рахувати*);
- деякі дієслова, що не стосуються жодної з груп [35, с. 80].

Дієслова-не дії позначають щось, що може сприйматись як те, що не змінюється в часі тому практично ніколи не вживаються з афіксами, що мають відношення до вираження категорії часу в сучасній китайській мові (了, 过, 着) та не мають видової форми, що формується подвоєнням дієслів. Яхонтов С.Є. вказує, що ці дієслова можуть виражати ступінь інтенсивності дії, що може певним чином стосуватися категорії часу.

Дієслова-дії вільно вживаються практично з усіма часовими показниками. Проте варто звертати увагу до якої саме підкатегорії належить дієслово. Існує підкатегорія дієслів, що позначають дію, яка є невід'ємною від уявлення про якийсь наявний результат (наприклад: 开 (kāi) *відкривати*, 告诉 (gàosu) *повідомляти*, 请 (qǐng) *просити*, 杀 (shā) *вбивати*, 挂 (guà) *вішати*, 扔 (rēng) *викидати*). Цей тип дієслів Драгунов О.О. також називає "граничними". Також він відмічає, що вони вказують на дію цілком, включаючи момент досягнення результату. Інша підкатегорія дієслів вказує на дію, яка не пов'язана з уявленням про певний результат. Дія виражена цими дієсловами може тривати постійно і не мати результату (наприклад, 走 (zǒu) *йти*, 等 (děng) *чекати*, 打 (dǎ) *бити*, 写 (xiě) *писати*, 学 (xué) *вчити*, 说 (shuō) *говорити* та

інші) Ці дієслова ще називаються “неграничними”. Вони можуть поєднуватися з обставинами часу, що вказують на тривалість дії та легко приєднують до себе модифікатори, що вказують на початок дії (起来), її продовження (下去) чи закінчення (完).

Ще однією підкатегорією дієслів є слова, що позначають стан. Зазвичай це стосується положення людського тіла (наприклад: 站 (zhàn) *стояти*, 坐 (zuò) *сидіти*, 蹲 (dūn) *сидіти навпочіпки*, 靠 (kào) *опиратись*, 住 (zhù) *жити (бути де-небудь)*, 睡 (shuì) *спати*). Ці дієслова не вживаються зі службовим словом 在, що позначає дію, яка відбувається на даний момент (тобто позначає теперішній час), а суфікс 着 також втрачає функцію позначення дії, що відбувається зараз. Даний поділ дієслів є важливим під час використання того чи іншого засобу вираження темпоральності.

Сінкевич Д.А. виокремлює різні види засобів вираження категорії темпоральності в сучасній китайській мові. Проте він вважає, що всі вони є взаємозалежними та взаємодієвими. Більш того вони можуть доповнювати один одного [95, с. 151]. Науковець підкреслює необхідність вивчення до дослідження кожного з них.

У вивченні китайської мови необхідно знати всі можливі варіанти вираження того чи іншого часу та пам’ятати про особливості їх вживання. Існують випадки, коли використання одного засобу вираження темпоральності можуть бути неприйнятними в тій чи іншій ситуації. Тому необхідним є дослідження усіх засобів та способів вираження категорії темпоральності сучасної китайської мови.

3.1 Вираження минулого часу в сучасній китайській мові

Переважає більшість лінгвістів (Ахманова О.С., Ганич Д.І., Ярцева В.Н., Розенталь Д.Е.) визначають минуле як категоріальну форму дієслова, що позначає дію

як таку, що передувала моменту мовлення [26, с. 344]. Розенталь Д.Е. виокремлює кілька видів минулого:

- минуле історичне (аорист) – форма минулого часу, що позначає подію, яка не має жодного відношення до теперішнього часу;
- минуле незавершене (імперфектне);
- минуле описове – форма минулого часу, що позначає процес, який не має відношення до певного визначеного проміжку часу та описує процес, як він протікає, тим самим створюючи живописність та виразність висловлення;
- минуле розповідне – форма минулого часу дієслів доконаного виду, що позначає дію, яка відбувалась в певний момент у минулому. За його допомогою можна показати зміну подій відповідно до хронологічного порядку;
- минуле результативне (перфектне) – форма минулого часу, що позначає дію, яка відбулась в минулому, проте її результат має наслідки в теперішньому [43, с. 27].

Минулий час також може вказувати на подію, яка почалась проте не завершилась через певні причини, а також на дію, яка нерегулярно повторювалась у минулому (часто з часткою “бувало”, яка може приєднуватись до простих дієслівних форм). Також минулий час може вживатись замість майбутнього для зображення фактів, що обов’язково мають статись згідно з уявленнями мовця [43, с. 48].

Існує багато засобів за допомогою яких можна позначити та вказати на минуле у сучасній китайській мові. Розглянемо деякі з них.

Перш за все, найбільш вживаним засобом вираження минулого часу є календарні позначення та конкретні дати, наприклад: 晋太元中 (jìn tài yuán zhōng) в епоху Цзинь, 1999年9月12日 (1999 nián 9 yuè 12 rì) 12 вересня 1999 рік [32, с. 26]. Частіше за все, вони займають позицію на початку речення, якщо вказана повна дата, то може виділятися комою. Наприклад:

2018 年 7 月 15 日，乌克兰核燃料机组首次使用了来自美国的核燃料。(2018 nián 7 yuè 15 rì, wūkèlán héránliào jīzǔ shǒucì shǐyòngle láizì měiguó de héránliào) – 15 липня 2018 року українські енергоблоки ядерного палива вперше застосували ядерне паливо зі США.

Ще одним засобом вираження минулого є загальні календарні позначення, такі як: 昨天 (zuó tiān) *вчора*, 去年 (qù nián) *минулого року*, 上个月 (shàng gè yuè) *минулого місяця*, 上星期 (shàng xīng qī) *минулого тижня*, 前天 (qián tiān) *позавчора*, 前年 (qián nián) *позаторік*, 大前天 (dà qián tiān) *три дні назад*, 大前年 (dà qián nián) *за три роки назад (за рік до позаминулого року)*. У реченні частіше за все займають позицію на початку речення. Наприклад:

上个星期他们去北京度假。(shàng gè xīngqī tāmen qù běijīng dùjià) – *Минулого тижня вони поїхали в Пекін на відпочинок.*

Слова-замінники часу теж є засобом вираження минулого. Такими словами є: 那个时候 (nà gè shíhòu) *тоді*, 以前 (yǐqián) *раніше*, 昔 (xī) *раніше*, 后 (hòu) *потім* та інші вказують на минулий час. Слово 昔 (xī) в *минулому*, з'явилося ще в архаїчну епоху на гадальних написах, на кістках епохи Ін (XIII – XI ст.). Окрім того, воно могло вживатись самотійно.

Дані слова-замінники часу не називають конкретну дату чи час, проте з їхнього значення зрозуміло, що вони вказують на події, що відбувались раніше, ніж інші. У більшості випадків використовуються на початку речення. Наприклад:

以前我没来过这里。(yǐqián wǒ méi lái guò zhèlǐ) – *Я тут не був раніше.*

Люй Шусян вважає, що виразити будь-яку подію можна відносно певної точки відліку [59, с. 159]. Точкою відліку вважається той момент, який відбувається зараз або ж момент мовлення. Тобто при вираженні минулого часу ми будемо описувати подію, як ту, що відбулась до точки відліку або до моменту мовлення. Розглянемо на прикладі:

那年冬天，姐姐从美国回来了，可是父亲出差了。(nà nián dōng tiān, jiě jiě cóng měi guó huí lái le, kě shì fù qīn chū chà le.) – *Зимою того року, сестра повернулась з Америки, але батько поїхав у відрядження.*

У даному реченні точкою відліку можна вважати “зиму того року”, відповідно до цього події описані далі будуть вважатися тими, що були у минулому.

Час після точки відліку можна позначати за допомогою службового слова 后 (hòu) *після*. Способом вживання даного засобу вважається його використання у постпозиції після певної події, що означає що спершу відбувалася дія, вказана до 后, а все інше відбувалося чи відбуватиметься пізніше. Наприклад:

看电影后他去公园散步。(kàn diànyǐng hòu tā qù gōngyuán sànbù) – *Він пішов гуляти в парк після того, як подивився фільм.*

Центральне місце в системі засобів часоутворення минулого часу належить суфіксам 了 (le) і 过 (guò). Вони характеризуються тим, що обидва приєднуються безпосередньо до кореня дієслова.

Дієслівний суфікс 了 (le) (який є дуже характерний сучасній китайській мові) вперше з'явився в текстах епохи Тан (618-907). Він був своєрідним показником доконаного виду. При наявності доповнення при дієслові, показник 了 (le) ставився після доповнення, наприклад: 作此语了 (zuò cǐ yǔ le) – *сказавши ці слова* [59, с. 128].

了 (le) в дієслівному значенні “закінчувати” було зафіксовано вже в словнику Гуанья (поч. III ст.). До того ж, в цьому значенні 了 (le) стало зустрічатись раніше, ніж у значенні “зрозуміти, уяснити”.

В Епоху Сун (960-1279) 了 (le) все частіше вживається саме як дієслівний суфікс, передуючи дієслівному додатку/доповненню. Починаючи з цієї епохи, 了 (le) у функції кінцевої частки витісняє в розмовній мові частку 矣 (yǐ), яка з'явилась ще раніше з тим самим значенням, проте в високому стилі частка 矣 (yǐ) продовжувала зустрічатись.

Суфікс 了(le), на відміну від 过(guò) позначає минулу завершену дію
我来了。(wǒ lái le) – *Я прийшов.*

我等了你两个小时。(wǒ děng le nǐ liǎng gè xiǎo shí) – *Я чекав тебе дві години.*

Значення завершеності даного суфікса проявляється у випадках, коли згадується про дію, яка мала закінчитись до початку певної іншої дії. Наприклад: 他答应了, 我据答应。(tā dá yīng le, wǒ jù dá yīng) – *Якщо він погодиться, то і я звісно ж погоджусь.*

Видове походження суфікса 了(le) має зв'язок з морфемою-модифікатором 了(liǎo) (закінчити) і нерідко можна почути 吃了(chī le) або (chī liǎo) *поїв.*

Суфікс 了(le) може мати значення недоконаного виду, проте означена дія в будь-якому випадку завершується до моменту мовлення [15, с. 123]. Наприклад:

这一本书我读了三遍。(zhè yī běn shū wǒ dú le sān biàn) – *Цю книжку я читав (прочитав) тричі.*

Суфікс 了 інколи співпадає з фразовою часткою 了(le) (啦 la), яка ставиться в кінці речення і маркує зміну ситуації. Розрізнити їх можна за способом вживання: якщо 了 ставиться одразу після дієслова, то це фразова частка.

你是第几次来中国啦?(nǐ shì dì jǐ cì lái zhōng guó la) – *Вкотре ви вже в Китаї?*
我已经写回信了。(wǒ yǐ jīng xiě huí xìn le) – *Я вже написав відповідь.*

Суфікс 了(le) не вживається з дієсловами типу 姓(xìng) *мати прізвище*, 好像(hǎoxiàng) *бути схожим, нагадувати*, 属于(shǔyú) *належати*, 觉得(juéde) *відчувати*, 认为(rènwéi) *вважати*, 希望(xīwàng) *сподіватись*, 需要(xūyào) *мати потребу.*

Якщо в якості доповнення до дієслова виступає дієслівна група, то 了 ставиться в кінці речення і розглядається як фразова частка. Наприклад:

他决定明天动身了。(tā jué dìng míng tiān dòng shēn le) (але недопустимо 他决定了明天动身。) – *Він вирішив виїхати завтра.*

Бувають випадки, коли 了 (le) може ставитись двічі в реченні: після дієслова і в кінці речення (у функції фразової частки). Наприклад: 我已经买了车票了。(wǒ yǐ jīng mǎi le chē piào le) – *Я вже взяв квитки на потяг.* У цьому випадку підкреслюється зміна ситуації в цілому і позначається завершеність дії.

Спонукальні речення з 了 (le) в заперечні формі можуть бути оформлені за схемою: 别 (bié) + дієслово + 了. В даній ситуації 了 може розглядатись як суфікс, так і фразова частка.

别忘了! (bié wàng le) – *Не забувай!*

别走了! (bié zǒu le) – *Не йди!*

别动了! (bié dòng le) – *Не рухайся!*

При подвоєнні дієслів суфікс 了 (le) ставиться між частинами подвоєного дієслова: 看了看 (kàn le kàn) *подивився*, 想了想 (xiǎng le xiǎng) *подумав*.

Оскільки 了 (le) є одночасно суфіксом і модальною часткою, необхідно розглянути і особливості вживання та значення й у ролі частки. Дана частка вживається, коли мовець має намір підкреслити певну дію чи стан (що розглядається як щось нове, тому що раніше не відбувалось, не передбачувалось чи на нього не звертали увагу) що є явним в момент мови або буде явним в найближчому майбутньому, тому може розглядатись як реалізоване. Відповідником модальній частці у давньокитайській мові є частка 矣 (yǐ). У модально-часовому контексті дана частка наголошує на досягненні певної точки на лінії часу і має перфектне значення: “до даного моменту подія відбулась або ось-ось точно відбудеться”. Цю частку називають модальним показником теперішньо-минулого часу [103, с. 136].

小王，你走了？再见！（xiǎo wáng, nǐ zǒu le? zài jiàn!）– *Сяо Ван, ти вже йдеш? Прощавай.*

下雨了。（xià yǔ le）– *Вже пішов дощ; дощ вже йде.*

我问过许多人了。（wǒ wèn guò xǔ duō rén le）– *Я вже опитав багатьох людей.*

Модальна частка 了 і суфікс минулого (результативного) часу 了 є омонімічні, тому виникає питання про можливість їх диференціації. Існують такі способи їх розрізнення:

1. Коли присудок виражений не дієсловом, а прикметником, числівниково-іменниковим словосполученнями чи іменником, морфема 了 (le) має модальне значення.

他好了。(tā hǎo le) – *Йому стало краще.*

安娜 22 了。(ān nà 22 le) – *Анні вже 22 роки.*

2. Коли присудок виражений дієсловом не-дії, то морфема 了 (le) має модальне значення.

他会说中国话了。(tā huì shuō zhōng guó huà le) – *Він вже вмів говорити китайською.*

3. Коли присудок, виражений дієсловом-дії, оформлений префіксально чи суфіксально (у вигляді заперечень чи суфікса 过), то морфема 了 (le) завжди має значення модальності, а також стосується не конкретного дієслова, а присудка в загальному.

没有 (méi yǒu) – *не має*; 没有了 (méi yǒu le) – *більше немає*

吃过 (chī guò) – *(колись) їв*; 吃了 (chī le) – *вже (колись) їв (= поїв)*

4. Коли присудок виражений дієсловом із додатковим або залежним підметом, то морфемі 了 властиве модальне значення, якщо вона має місце після додатку або залежного підмета (оформлює групу присудка); результативне значення властиве, якщо частка оформлює дієслово, приєднуючись безпосередньо до нього.

他吃饭了没有? (tā chī fàn le méi yǒu) – *Він уже поїв чи ні?*

他吃了饭。(tā chī le fàn) – *Він поїв.*

5. Коли присудок виражений неформленим неперехідним дієсловом, то значення частки 了 (le) визначається лише за контекстом.

– 他来了没有? (tā lái le méi yǒu)

– 没来。(méi lái)

– *Він прийшов чи ні?*

– *Ні.*

马丁, 你也来了啊! (mǎ dīng, nǐ yě lái le a) – *Ма Дін, ти теж тут!*

У першому випадку 了 (le) має результативне значення, а у другому 了 (le) модальне.

Що ж стосується такого засобу вираження минулого часу як суфікс 过 (guò), то він вважається єдиним дієслівним суфіксом сучасної китайської мови, що можна назвати часовим, у зв'язку з тим, що в більшості випадків дія дієслова, оформленого даною часткою, вказує саме на минулий час. Даний суфікс можна зустріти ще у текстах епохи Тан, в той час, коли в текстах епохи Сун 过 (guò) вживається ще частіше. Але його функції дещо відрізнялись. Наприклад: 看過了後, 無時無候, 又把起來思量一遍。(看过了后, 无时无候, 又把起来思量一遍 (kàn guò le hòu, wú shí wú hòu, yòu bǎ qǐ lái sī liàng yī biàn) – *Прочитавши, не втрачай часу і починай думати (над прочитаним).*

У даному випадку, 过 (guò) є модифікатором dokonаного виду, що прирівнюється до модифікатора 了 (liǎo). Суфікс 过 (guò) виражає минулу, незавершену дію, а також допустиму можливість повторення.

– 你去过天津吗? (nǐ qù guò tiān jīn ma) – *Ти їздив у Тяньцзінь?*

– 去过两次。(qù guò liǎng cì) – *Їздив двічі.*

Суфікс 过 (guò) може виражати багатократність дії в минулому [3, с. 44].

Наприклад:

走过不少地方。(zǒu guò bù shǎo de fāng) – *Обійшов немало місць.*

Загальні питання з 过 (guò) формуються за допомогою додавання в кінці речення 没有 (méi yǒu) або ж за конструкцією “дієслово + 没有/没 + дієслово”.

你打听过没有？ (nǐ dǎ tīng guò méi yǒu) – *Ви дізнавались чи ні?*

你问没问过他？ (nǐ wèn méi wèn guò tā) – *Ти запитував його?*

У випадку, коли суфікс 过 (guò) додається до дієслова-”минулого прикметника”, то це позначає якість дії в минулому, що можна порівняти з теперішнім станом:

他小时候胖过。 (tā xiǎo shí hòu pàng guò) – *У дитинстві від був товстим.*

前几天冷过一阵，这两天又热起来了。 (qián jǐ tiān lěng guò yī zhèn, zhè liǎng tiān yòu rè qǐ lái le) – *Останні кілька днів було холодно, а ці два дні потепліло.*

У даних прикладах слова 胖 (pàng) та 冷 (lěng) є прикметниками, проте вони можуть виконувати і функцію дієслова, тому до них можна приєднати суфікс 过。

У деяких випадках 过 (guò) використовується в значенні 了 (le) (тобто завершеності дії):

我已经到过了意大利。 (wǒ yǐ jīng dào guò le yì dà lì) – *Я вже з’їздив в Італію.*

等过了五一吧！ (děng guò le wǔ yī ba) – *Дочекались перше травня!*

Різниця між 了 (le) та 过 (guò) існує при утворенні заперечної форми. При утворенні заперечної форми з 了, перед дієсловом ставиться заперечна частка 没, а суфікс 了 опускається. При утворенні заперечної форми з 过 перед дієсловом так само ставиться заперечна частка 没, але 过 не опускається. Наприклад:

去了 – 没去

去过 – 没去过

Суфікс 来着 (lái zhe) теж має особливе значення у системі засобів вираження минулого часу. Наприклад:

他去年冬天还回家来着。 (tā qù nián dōng tiān hái huí jiā lái zhe) – *Минулої зими він побував удома.*

На відміну від 过 (guò), 来着 (lái zhe) відносить подію до віддаленого чи невизначеного минулого.

Ще однією суттєвою відмінністю між 过 і 来着 є те, що 来着 теж може стосуватись невизначеного минулого, але відносить до віддаленого минулого не дію, а стан. Таким чином, може оформлювати присудок виражений не лише дієсловом, а й іншими частинами мови. Наприклад:

自头这村子人家不少来着。(zì tóu zhè cūn zi rén jiā bù shǎo lái zhe) – *Спочатку людей у цьому селі було не мало.*

Використання суфікса 来着 як показника нещодавнього минулого обмежене кількома діалектами, проте інколи вживається у промовах чи юридичних документах. У діалектах Ганьсу даний суфікс вживається виключно, коли мова йде про стан, а не дію.

Окреме місце у системі категорії часу займають заперечення 没 та 未.

Заперечення 没 має два рівноцінних за значенням варіанти: 没 і 没有, при чому заперечення 不 (що вживається у теперішньому та майбутньому часі) не має іншого варіанту. Повний варіант 没有 вживається при альтернативних питаннях:

他来了没有? (tā lái le méi yǒu) – *Він прийшов чи ні?*

Що стосується заперечень в давньокитайській мові, то слід згадати заперечний прислівник 未, який не просто заперечував факт завершення дії, а і факт, що дія не завершена до певного моменту мовлення. Також зустрічався варіант 未嘗 “ніколи не”. А потім в епоху Хань і Шести династій замість 未嘗 все частіше використовувались 未曾 і 不曾, які використовуються і в сучасній китайській мові.

Заперечення 未 має значення “до цих пір не”, “ще не”, що передбачає позначення минулого часу. Наприклад:

天未亮, 他已起床。(tiān wèi liàng, tā yǐ qǐchuáng) – *Ще не світало, а він вже на ногах.*

Звичайні в сучасній китайській мові заперечення 没 і 没有, належать, як правило, до минулого часу, але вони почали постійно зустрічатись ще в епоху Цин (1644-1911),

але їхнє значення відрізнялось від значення 未. По-перше, 没有 може стосуватись як минулого так і теперішнього часу (але теперішній час лише за умови, що стосується тривалого стану: 今天市中心没有站着警察, 大学生的游行可能没有了 (jīn tiān shì zhōng xīn méi yǒu zhàn zhe jǐng chá, dà xué shēng de yóu xíng kě néng méi yǒu le) – *Сьогодні в центрі міста немає поліції, студентські демонстрації, напевно, закінчилися*). По-друге, частка 未 могла вживатись з модальними дієсловами і дієсловами не-дії, що є неможливими (відповідно до нормативної граматики сучасної китайської мови) для 没 і 没有. Проте на даний момент, ця мовна норма все частіше порушується.

Стосовно заперечення 没 в сучасній китайській мові, то воно в більшості випадків позначає минулий час. У стверджувальних реченнях запереченню 没 відповідає суфікс 了, а в заперечних 没 ... 着.

他来了没来? – 来了。 (tā lái le méi lái? – lái le) – *Він прийшов чи ні? – Прийшов.*

门锁着没锁着? – 门锁着呢。 (mén suǒ zhe méi suǒ zhe? – mén suǒ zhe ne) – *Двері закриті чи ні? – Закриті!*

У китайській мові існують ще інші модальні частки, які є засобами вираження минулого часу. Такою вважається суфікс 的.

У сучасній китайській мові є тенденція використання морфеми 的 в якості показника минулого часу.

Модальне значення 的 має:

1. Коли присудок виражений не дієсловом, а прикметником. Наприклад:
那个地方的风俗有特色的呢。 (nàgè dìfāngde fēngsú yǒutèsède ne) – *Звичаї в цій місцевості досить колоритні.*

2. Присудок виражений дієсловом не-дії.

这是大家知道的。 (zhè shì dàjiā zhīdào de) – *Це всім добре відомо.*

3. Дієслово має префіксальне заперечення 不 або суфіксальне 过 оформлення, а морфема 的 оформлює групу присудка в цілому.

你小时候读过鲁宾逊漂流记吗? – 度过的。(nǐ xiǎoshíhóu dúguò lǔbīnxùn piàoliújì ma? – dùguò de) – *Ти в дитинстві читав Робінзона Крузо? – Читав.*

4. Дієслово має доповнення інфінітив, а морфема 的 оформлює групу присудка в цілому

我一定要去的。(wǒ yīdìng yào qùde) – *Я звичайно збираюсь піти.*

5. Дієслово має доповнення або залежний підмет і морфема 的 оформлює групу присудка в цілому.

我早知道, 他是帮助我们的。(wǒ zǎo zhīdào, tā shì bāngzhù wǒmen de) – *Я давно знав, що він нам обов'язково допоможе.*

Результативний видо-часовий характер суфікса 的 виявляється у випадках, коли дієприслівникова форма виражає дію, яка мала завершитись до початку іншої дії:

你先吃的饭, 再走。(nǐ xiān chīdefàn, zài zǒu) – *Спершу поїж, а потім вже йди.*

了 і 的 мають модальне значення можливості виконання дії.

了(liao) – можливість

的 – можливість, завершеність

了(le) – завершеність

У письмовій формі або в офіційному стилі, для позначення минулого часу використовують 曾 (曾经, 不曾 – при запереченні), що вживається перед групою дієслова [3, с. 56]. Наприклад:

在此之前也曾有记者提过类似问题。(zàicǐ zhīqián yě céng yǒu jìzhě tíguò lèishì wèntí) – *Перед цим один із кореспондентів вже задавав схожі питання.*

他曾经多次立过战功。(tā céngjīng duōcì lìguò zhàngōng) – *Він не раз здійснював подвиги.*

Отже, для вираження минулого часу в сучасній китайській мові можна використати багато засобів. До основних засобів належать: загальні календарні

позначення та дати, дієслівний суфікс та модальна частка 了, суфікс 过, суфікс 来着, заперечення 没 та 未. Загальні календарні дати дають чітку вказівку на час події, тому ми чітко можемо зрозуміти, що дія вже відбулась. Проте варто згадати і про слова-замінники часу, які не називають конкретну дату, натомість дають зрозуміти що дія відбулася раніше моменту мовлення. Суфікси 了 та 过 характеризуються тим, що вони обидва приєднуються до кореня дієслова. 了 позначає минулу завершену дію та може ставитися як після дієслова так і в кінці речення. Суфікс 过 в свою чергу є модифікатором доконаного виду та виражає минулу незавершену дію або багатократність дії в минулому. Службове слово 来着 відносить подію чи процес до невизначеного минулого. Заперечення 没 та 未 можуть вказувати на незавершеність дії або на звичайний минулий час.

Кожен з засобів вираження категорії темпоральності має свої способи вживання та може мати свій відтінок того чи іншого значення. Тому, потрібно знати про всі можливі засоби вираження даного часу, для того, щоб обрати той, який буде якомога точно відображати необхідне значення, виходячи з потреби перекладача чи контексту.

3.2 Вираження теперішнього часу в сучасній китайській мові

Ганич Д.І., Розенталь Д.Е. та Ахманова О.С. у своїх працях визначають теперішній час як дієслівну форму, що позначає стан або дію, що відбувається в момент мовлення або співпадає з ним [26, с 76]. Теперішній час може позначати:

- конкретну дію, що збігається з моментом мовлення;
- дію, що відбувається постійно, без жодних часових меж;
- дію, що повторюється та відбувається звичайно у певних умовах;
- дію, що охоплює певний період або проміжок часу;
- дію, що відбувається одночасно з іншою дією.

Розенталь Д.Е. виокремлює актуальний та неактуальний теперішній час. Актуальний (детермінований час) – власне теперішній час з прямою віднесеністю дії до моменту мовлення. Неактуальний (недетермінований) час – невласне теперішній час, коли вказана дія або процес відбувається без жодного відношення до часових меж [91, с. 305].

Форма теперішнього часу може вживатися замість минулого для пожвавлення розповіді або ж наближення читача або слухача. Теперішній час може вживатися також і замість майбутнього з метою зображення фактів чи подій, які обов'язково відбуватимуться найближчим часом.

Ярцева В.Н. вважає, що теперішній час буває конкретним/актуальним, повторним, багатократним та абстрактним [127, с. 57]. Вона зазначає, що можна говорити про таке поняття як позачасовий теперішній час, який використовується для позначення явища, події чи процесу, що відбувається завжди та постійно (наприклад: Земля обертається навколо своєї осі.) або завжди повторюється (При нагріванні – тіла розширюються.). Дане явище можна спостерігати і в прислів'ях та приказках (гномічний теперішній час). У своїй праці, Ярцева В.Н. виокремлює ще такі види теперішнього часу:

- потенційно-якісний час (передбачає постійну наявність тієї чи іншої характеристики чи якості);
- розширений теперішній час (охвачує не лише відрізок теперішнього часу, але і певний відрізок минулого);
- описовий теперішній час (описує уявну картину, може позначати подію, що відбувалася у минулому, але є актуальною в теперішній момент);
- табелярний теперішній час (коментує теперішній час; сюди належать цитати та ремарки) [126, с. 57].

Існує переносне вживання теперішнього часу, куди відносяться:

- історичний теперішній час (час, при якому історичні події або події, що є художньою вигадкою описуються теперішнім часом; це робиться з метою підвищення жвавості та наглядності оповіді);
- використання теперішнього часу для опису та позначення подій майбутнього.

Ярцева В.Н. також виокремлює відносно вживання теперішнього часу в підрядних реченнях, що залежать від дієслів почуття, мислення та мовлення.

Існує ряд способів та засобів вираження теперішнього часу у сучасній китайській мові.

Серед засобів вираження теперішнього часу такі лінгвісти як Драгунов О.О., Курдюмов В.А. вирізняють загальні календарні значення 今天 (jīntiān) *сьогодні*, 今年 (jīnnián) *цього року*, 本月 (běnyuè) *даний місяць*, 这个月 (zhège yuè) *цей місяць* [60, с. 79]. Наприклад:

我弟弟今年十一岁。(wǒ dìdì jīnnián shíyī suì) – *Моєму молодшому братові цього року виповниться 11 років.*

今天雾很大。(jīntiān wù hěndà) – *Сьогодні дуже великий туман.*

Також показниками теперішнього часу науковці виокремлюють слова замітники часу: 这会儿 (zhèhuìr) *в даний момент*, 今 (jīn) *нині*. Прислівниковий іменник 今 нині вже з'являвся на гадальних написах, на кістках епохи Ін (XIII – XI). Особливістю вживання 今 було те, що воно могло вживатись самостійно, на відміну від інших слів, які могли вказувати на ознаку часу.

我这会儿不能讲话。(wǒ zhèhuìr bùnéng jiǎnghuà) – *Зараз я не можу розмовляти.*

今我不乐, 日月其除! (jīn wǒ bù lè, rì yuè qí chú) – *Якщо ми не відчули радості, то і дні і місяці минатимуть.*

Люй Шусян вважає, що категорія часу в китайській мові містить абсолютну точку відліку. Тому відповідно до цього, в деяких моментах даною точкою відліку

може бути “даний момент”, тобто момент мовлення або ж момент про який говориться у тексті повідомлення. Наприклад:

我现在没有闲工夫和你吵架。 (wǒ xiànzài méiyǒu xiángōngfū hé nǐ chǎojià) –
Зараз я не маю вільного часу, щоб сваритись з тобою.

Вважається, що в китайській мові дієслово у інфінітивній формі в реченні, без наявності будь-яких показників часу чи додаткових суфіксів може виражати теперішній час та розглядається як один із засобів вираження теперішнього часу.

Наприклад:

我去商店。 (wǒ qù shāngdiàn) – *Я йду в магазин.*

安美做饭。 (ānměi zuòfàn) – *Ан Мей готує їсти.*

В обох прикладах дієслово вжите у інфінітивній формі та не має жодних показників чи часток.

Деякі лінгвісти вивчали особливості вживання інфінітивного дієслова та намагались дослідити, що ж саме може бути позначено. Яхонтов С.Є. приділив багато часу для вирішення даного завдання [129, с. 77]. Він описав можливі випадки, що може позначати дієслово без жодних видо-часових показників [129, с. 80].

Перше, що може позначати інфінітивне дієслово без будь-яких показників у більшості випадків – це дію, яка відбувається в даний момент. Наприклад:

我看书。 (wǒ kàn shū) – *Я читаю книгу.*

До того ж, таке дієслово може вказувати на дію, яка відбувається безперервно або дію, яка повторюється у теперішньому. Наприклад:

他当品牌经理。 (tā dāng pǐnpái jīng lǐ) – *Він працює бренд-менеджером.*
(вказівка на безперервну дію)

他常到我这里来。 (tā cháng dào wǒ zhè lǐ lái) – *Він часто приходить до мене.*
(вказівка на подію, що часто повторюється у теперішньому).

Ще одним засобом вираження теперішнього часу є дієслово 在 (zài) знаходитись, яке досить часто може оформлюватись суфіксом 着. Наприклад:

他在看电影。(tā zài kàn diànyǐng) – *Він зараз дивиться фільм.*

他在走着。(tā zài zǒuzhe) – *Він зараз йде.*

У багатьох підручниках вказано, що заперечення 不 (bù) в більшості випадків вказує саме на теперішній час. Проте, відповідно до граматики сучасної китайської мови, заперечення 不 може позначати теперішній і майбутній час. Але чітко відрізнити де теперішній, а де майбутній час можна лише з контексту (маються на увазі випадки, коли дієслово не має жодних часо-видових показників). Наприклад, речення 我不抽烟。(wǒ bù chōu yān) можна перекласти як: *Я не палю і Я не буду палити.*

У силу свого значення, заперечення 不 (що має відтінок звичайності дії) при результативних дієсловах завжди має модальне значення. Частіше за все воно виражає неможливість довести дію до певних результатів. Наприклад: 看不见 (kàn bù jiàn) – *Не в змозі побачити.*

Якщо ж заперечення 不 стоїть перед результативним дієсловом, то воно має модальне значення “небажання робити дану дію”. Наприклад: 说不下去 (shuō bù xià qù) – *не бути в стані продовжити говорити*; 不说下去 (bù shuō xià qù) – *не бажати говорити далі.*

Курдюмов В.А. вважає, що дії, які мають постійний характер не маркуються спеціальними показниками. Проте, при необхідності підкреслити буденність певної дії використовуються прислівники 一般 (yī bān) або 经常 (jīng cháng) *зазвичай*, 每天 (měi tiān) *щоденно*, 常常 (cháng cháng) *часто*. Наприклад:

他一般三点吃午餐。(tā yībān sān diǎn chī wǔcān) – *Зазвичай він обідає о третій годині.*

他们经常上图书馆去。(tāmen jīngcháng shàng túshū guǎn qù) – *Вони часто ходять до бібліотеки.*

Суфікс 着 (zhe) теж стосується вираження теперішнього часу і вказує на те, що дія має тривалий характер (аналогічно до тривалого часу в англійській мові). Наприклад:

天黑了，仍旧下着毛毛雨。(tiān hēile, réngjiù xiàzhe máomáoyǔ) – *Небо потемніло і все ще дріботить дощ.*

До засобів вираження теперішнього часу в сучасній китайській мові також належать службові слова 正 (zhèng), 在 (zài), 正在 (zhèngzài), які вказують, що дія відбувається в даний момент.

我正在图书馆里看报。(wǒ zhèng zài túshūguǎn lǐ kànbào) – *Зараз я в бібліотеці переглядаю/читаю газети.*

正在 (zhèngzài) зараз, в процесі досить часто вказує на тривалий характер дії та може оформлюватись післяйменником 中. Наприклад:

该计划正在商酌中。(gāi jìhuà zhèngzài shāngzhuó zhōng) – *Даний план (зараз) знаходиться на стадії обговорення.*

Якщо 正在 знаходиться перед дієсловом, то це є вказівкою, що дія відбувається в даний момент. Наприклад:

事情正在好转。(shìqíng zhèngzài hǎozhuǎn) – *Справи покращуються.*

Відповідно до правил вживання, 正在 і 着 можуть вживатись з дієсловом одночасно, що вказує на те, що дія якраз триває саме зараз.

他正在吃着饭呢。(tā zhèngzài chīzhe fàn ne) – *Він саме зараз їсть.*

Якщо дієслово вжито разом з 着, то це може вказувати на те, що щось знаходиться десь. Наприклад: 桌子上放着一本书。(zhuō zi shàng fàng zhe yī běn shū) – *На столі лежить книжка.*

Ще одним із значень дієслова з 着 є “інфінітивне” значення, що може виражати наказовий спосіб, який частіше за все стосується саме теперішнього часу. Наприклад:

你听着。(nǐ tīng zhe) – *Послухай!*

Отже, теперішній час в сучасній китайській мові можна виразити багатьма засобами. Сюди відносять загальні календарні позначення, що вказують на конкретну дату. Дієслово, вжите у інфінітивній формі без використання будь-яких інших суфіксів чи часток вважається одним із головних вказівників на теперішній час. Дієслово 在 також є одним із найважливіших засобів вираження теперішнього часу в китайській мові. Воно позначає, що дія відбувається безпосередньо в момент мовлення. Заперечення 不 є засобом вираження теперішнього часу, проте інколи може вказувати і на майбутній час. Дане заперечення досить часто може виражати неможливість довести дію до певних результатів (якщо вживається з результативними дієсловами). Суфікс 着 виражає теперішній час та вказує на те, що дія має тривалий характер. Дії, що мають постійний характер і стосуються теперішнього часу, можуть не маркуватись показниками, але можуть бути підкреслені прислівниками 一般 або 经常. Всі ці засоби активно використовуються для вираження теперішнього часу в сучасній китайській мові.

3.3 Вираження майбутнього часу в сучасній китайській мові

Ганіч Д.І. визначає майбутній час як дієслівну форму часу, що позначає стан або дію, що відбуватиметься після моменту мовлення. Також він вказує, що форми майбутнього часу дієслів доконаного виду можуть позначати також і абсолютну відсутність певної дії чи процесу [26, с. 123].

Ярцева В.Н. вказує, що майбутньому часові може бути характерне переміщення часового значення, особливо, коли це має відтінок модальності (а саме можливості чи припущення), що стосується теперішнього часу. До того ж, майбутній час вважається більш пізнім, ніж минулий, тому це пояснює чому в багатьох мовах світу майбутній час можна виразити через форми теперішнього часу. Було зазначено, що майбутній час буває двох типів походження: модального та аспектуального. Модальний

майбутній час базувався на переосмисленні форм та конструкцій, що позначали жаданість чи можливість. Майбутній час аспектуального типу пов'язаний з доконаним видом або ж постає з конструкцій, що мають значення початку та встановлення певного признаку [125, с. 75].

Розенталь Д.Е. розрізняє кілька видів майбутнього часу:

- простий майбутній час (позначає дію, завершення якої заплановане на майбутнє, але вона може розпочатися в момент мовлення або до нього);
- складний майбутній час (може позначати дію, яка абсолютно та повністю стосується планів в майбутньому, але міцно пов'язане з теперішнім) [91, с. 29].

Майбутній час в деяких випадках може використовуватись замість теперішнього:

- для позначення звичайного та постійного результату дії чи процесу;
- для позначення неможливості реалізації дії чи процесу;
- для позначення невизначеності або ймовірності події;
- для позначення однократних дій, що повторюються.

Також існують випадки, коли майбутній час використовується замість минулого:

- позначення раптового настання події чи процесу;
- вираження дій, що повторюються;
- для вказівки на факти з минулого як майбутнє, проте по відношенню до інших минулих подій він є наступним.

У сучасній китайській мові існує значна кількість засобів та вираження майбутнього часу. Одним із основних засобів вираження майбутнього часу є загальні календарні значення 明天 (míngtiān) *завтра*, 明年 (míngnián) *наступного року*, 下个月 (xià gè yuè) *наступного місяця*, 下个星期 (xià gè xīngqī) *наступного тижня*.
Наприклад:

明年他不得不离开他的父母去美国深造。(míngnián tā bù dé bù líkāi tā de fùmǔ qù měiguó shēnzào) – Наступного року він мусить покинути батьків для навчання у США.

Люй Шусян вказує, що для вираження майбутнього часу можуть використовуватись слова замітники часу, які не дають чіткої вказівки на час, проте дають зрозуміти, що це стосуватиметься майбутнього. Сюди належать такі слова як 将来(jiānglái) в майбутньому, 初(chū) спочатку. Приклад способу вживання:

你将来有什么计划? (nǐ jiānglái yǒu shénme jìhuà) – Які в тебе плани на майбутнє?

Якщо ж згадувати про теорію категорії часу з наявною точкою відліку (Люй Шусян), то ще одним засобом вираження майбутнього часу у сучасній китайській мові є слово 前(qián). Наприклад:

去北京旅游前, 你要订饭店。(qù běijīng lǚyóu qián, nǐ yào dìng fàndiàn) – Перш, ніж поїхати в Пекін, ти маєш забронювати готель.

Не зважаючи на те, що дієслово без жодних показників часу може вказувати на теперішній час, Яхонтов С.Є. вважає, що воно може вказувати на дію, що очікується після даного моменту (тобто стосується вираження майбутнього часу) [126, с. 24]. Наприклад:

— 先你要去办公室, 然后只能参与该比赛。(xiān nǐ yào qù bàn gōng shì, rán hòu zhǐ néng cān yǔ gāi bǐ sài) – Спершу тобі потрібно сходити до офісу керівництва, лише потім зможеш брати участь в змаганнях.

— 好, 我去。(hǎo, wǒ qù) – Добре, я піду.

Якщо ж ми візьмемо друге речення без контексту, то його можна перекласти “я піду” і “я йду”, тому потрібно звертати увагу на контекст та на події, що відбуваються аби розрізнити в якому часі виражене речення: теперішньому чи майбутньому.

Ще одним із засобів вираження майбутнього часу є заперечна частка 不, яка має позицію перед дієсловом. Необхідно пам'ятати, що частка 不 може вказувати і на

теперішній час, тому потрібно звертати увагу на контекст та інші показники часу.

Наприклад:

我不吃。(wǒ bù chī) може перекладатись “я не буду їсти” і “я не їм”.

我不喜欢讨论政治问题。(wǒ bù xǐ huān tāo lùn zhèng zhì wèn tí) – *Мені не подобається обговорювати питання політики.*

На прикладі наступних речень можна прослідкувати вплив контексту та інших показників часу на правильність перекладу та визначення часу.

如果明天他不去展览会，我也不去。(rú guǒ míng tiān tā bù qù zhǎn lǎn huì, wǒ yě bù qù) – *Якщо завтра він не піде на виставку, то я теж не піду.*

昨天他决定了不去今天的展览会，所以我也不去。(zuó tiān tā jué dìng le bù qù jīn tiān de zhǎn lǎn huì, suǒ yǐ wǒ yě bù qù) – *Вчора він вирішив не йти на виставку, що буде сьогодні, тому я теж не йду.*

Курдюмов В.А. вважає, що при відсутності спеціальних показників вираження часу, майбутній час можна визначити через контекст. Наприклад:

— 今天有什么计划？(jīn tiān yǒu shén me jì huà?)

— 先去博物馆，下午去购买中心。(xiān qù bó wù guǎn, xià wǔ qù gòu mǎi zhōng xīn)

– *Які в тебе плани на сьогодні?*

– *Спочатку піду до музею, а після обіду в торговий центр.*

Показником майбутнього часу може бути універсальна стилістична аналогія, коли значення майбутнього часу виражається теперішнім часом. Наприклад, в українській мові: *Куди йдемо завтра?*, а в китайській: 明天去哪儿? Проте, це правило є близьким до особливості вживання дієслова в інфінітивній формі, тому мала кількість лінгвістів виокремлюють його як окреме [54, с.257].

Модальне дієслово 会 вважається найбільш вживаною розмовною формою-засобом вираження майбутнього часу. Наприклад:

明天会不会下雪？(míngtiān huì bu huì xià xuě) – *Чи буде завтра сніг?*

明天你会来吗？ (míng tiān nǐ huì lái ma) – *Ти завтра прийдеш?*

Модальне дієслово 要 як засіб вираження майбутнього часу в сучасній китайській мові використовується тоді, коли необхідно вказати саме на майбутній час, а дієслово виражається лише вихідною формою дієслова. Наприклад:

小李，我们一家要去电影院，你想去吗？ (xiǎo lǐ, wǒ men yī jiā yào qù diàn yǐng yuàn, nǐ xiǎng qù ma) – *Сяо Лі, ми всією родиною збираємось до кінотеатру, ти хочеш з нами?*

Однією з основних відмінностей 要 від 会 є те, що 要 вказує на заплановану дію, тобто мається на увазі, що мовець говорить про свої наміри здійснити щось. Наприклад:

— 你周末要做什么？ (nǐ zhōumò yào zuò shénme) – *Що ти збираєшся робити на вихідних?*

— 我要去北京。 (wǒ yào qù běijīng) – *Я збираюсь поїхати в Пекін.*

У письмовому або офіційно-діловому стилі сучасної китайської мови майбутній час може маркуватись за допомогою модального дієслова 将 (jiāng), що ставиться перед групою дієслова, але по своєму значенню він є близьким до значення 要 [54, с. 173]. Наприклад:

世界学术会议将在伦敦举行。 (shì jiè xué shù huì yì jiāng zài lún dūn jǔ xíng) – *Світова наукова конференція буде проводитись у Лондоні.*

你的信用卡将于十二月二十一号到期。 (nǐ de xìn yòng kǎ jiāng yú shí èr yuè èr shí yī hào dào qī) – *Термін дії твоєї кредитної карти закінчиться 21 грудня.*

那些大银行将继续它们的政策。 (nà xiē dà yín xíng jiāng jì xù tā men de zhèng cè) – *Ці великі банки будуть продовжувати свою політику.*

Інколи для вираження майбутнього часу може використовуватись такий засіб як 将要 (jiāngyào) що вказує на подію, що станеться через короткий проміжок часу або ж для позначення наміру здійснити дію. Наприклад:

电影将要开始。(diànyǐng jiāng yào kāishǐ) – *Фільм зараз почнеться.*

他们将要结婚。(tā men jiāng yào jié hūn) – *Вони одружаться/збираються одружитись.*

Для вираження майбутнього часу також використовують ряд конструкцій: 要...了; 快要...了; 就要...了. Всі вони мають схоже значення, позначають майбутню дію, яка має трапитись, проте вони оформлюються часткою 了 в кінці речення. Таким чином відбувається емоційне підкреслення часового вираження.

他快要到了, 可是你还没做饭。(tā kuài yào dào le, kě shì nǐ hái méi zuò fàn) – *Він вже ось-ось має приїхати, а ти ще не приготувала їсти.*

快呀过年了。(kuài ya guò nián le) – *Скоро Новий рік.*

冬天快要了。(dōng tiān kuài yào le) – *Наближається зима (зима ось-ось почнеться).*

Близьким за значенням до 快要 є 即将 (jíjiāng), 行将 (xíngjiāng), 将来 (jiāng lái), 将近 (jiāngjìn). Всі ці слова мають значення: *скоро, в майбутньому, ось-ось, найближчим часом.* Наприклад:

工作即将完成。(gōngzuò jíjiāng wánchéng) – *Робота близька до завершення (робота скоро завершиться).*

他儿子行将出国留学。(tā érzi xíngjiāng chūguó liúxué) – *Його син ось-ось поїде закордон на навчання.*

你的一切都在将来。(nǐ de yīqiè dōu zài jiāng lái) – *У тебе все попереду.*

该社会项目也即将完成。(gāi shèhuì xiàngmù yě jiāngjìn wánchéng) – *Даний соціальний проект найближчим часом буде завершений.*

У вєньні для позначення майбутнього часу використовували 且 (qiě) *ось-ось, в майбутньому.* В сучасній китайській мові використання 且 в якості показника майбутнього часу зустрічається лише в офіційно-ділових документах або в діалектному мовленні, проте не є поширеним. Приклад вживання:

不诛，且为楚忧。(bù zhū, qiě wèi chǔ yōu) – *[Якщо його] не стратити, то в майбутньому [він] стане джерелом занепокоєння для Чу.*

Ще одним із засобів вказати на те, що дія відбудуватиметься є конструкція 还没... 呢 *все ще не*; 没...呢 *ще не*. Вони не є прямою вказівкою на майбутній час, проте є показником подальшого розвитку дії. Дана конструкція є дуже поширеною у розмовній мові [139, с. 142]. Наприклад:

还没完呢! (hái méi wánne) – *Все ще не закінчив!*

没走呢，还在那儿呢。(méi zǒu ne, hái zài nàr ne) – *Ще не пішов, ще досі там.*

У обох прикладах дія є не виконаною, проте передбачене виконання цієї дії пізніше, велика ймовірність що це обов'язково станеться.

Отже, у сучасній китайській мові існує велика кількість засобів вираження майбутнього часу, які мають різні способи вживання. Як і у випадку з минулим та теперішнім часом, основним засобом його вираження є загальні календарні позначення. Дієслово у інфінітивній формі без будь-яких суфіксів та показників може вказувати і на майбутній час теж, потрібно звертати увагу на контекст. Сюди ж можна віднести і заперечну частку 不, яка може вказувати як на майбутній так і на теперішній часи. Модальні дієслова можуть вказувати на майбутній час в сучасній китайській мові. Сюди відносять модальні дієслова 会 і 要. Їх відмінністю є те, 要 що виражає заплановану дію, а передає звичайний майбутній час. Модальне дієслово 将 також вказує на майбутній час та найчастіше вживається у письмовому або офіційно-діловому стилі. Майбутній час може бути також виражений за допомогою конструкцій 要...了; 快要...了; 就要...了, які вказують на дію, що ось-ось має відбутись. Також слід згадати і теорію про абсолютну точку відліку (якою вважається момент мовлення) (Люй Шусян), тому подія, що відбувається після неї вважатиметься за таку, що відбуватиметься у мабутньому.

Висновки до Розділу III

Будь-яка мова світу має свої засоби та способи вираження категорії темпоральності. У сучасній китайській мові не існує чіткої системи класифікації засобів та способів на позначення певного часу. Проте виокремлюються часоутворювальні частки, за допомогою яких можна передати той чи інший час. Будь-яка з них має свої правила та випадки вживання.

При використанні того чи іншого засобу вираження темпоральності необхідно пам'ятати про властивості дієслів та їхні правила вживання з тією чи іншою часткою чи суфіксом, адже не всі слова можуть позначати усі часи, так як категорія часу дієслова лежить в основі категорії темпоральності та часу. Варто звернути увагу на класифікацію дієслів Драгунова О.О.

Існує велика кількість засобів вираження минулого у сучасній китайській мові. Деякі з них висвітлено у всіх підручниках та є часто вживаними. До них належать такі засоби як: 了, 过, 没 (没有) та загальні календарні позначення. Не можна сказати, що всі інші засоби є менш важливими чи не виконують повністю свої функції, тому їх обов'язково потрібно враховувати під час перекладу та знати різницю між ними.

Теперішній час у сучасній китайській мові можна також виразити великою кількістю засобів, все залежить від мети та цілі висловлювання. До основних засобів вираження теперішнього часу можна віднести загальні календарні позначення, дієслова вжиті в інфінітивній формі, 在, 不, 着.

До основних засобів вираження майбутнього у сучасній китайській мові належать: 将, 会, 要, 将来 та загальні календарні значення. Також вважається, що дієслово вжите у інфінітивній формі теж може позначати майбутній час. Майбутній час може виражатись і за допомогою теперішнього, тому потрібно звертати увагу на контекст та мовну ситуацію загалом.

Засоби та способи вираження категорії темпоральності у сучасній китайській мові використовуються абсолютно у будь-якій сфері та стилі мовлення, починаючи з художніх творів, закінчуючи юридичною документацією. До того ж, варто пам'ятати і про розмовну мову, де категорія часу присутня практично у будь-якому судженні чи висловлюванні.

При виборі засобу вираження часу необхідно не лише знати відмінність значення кожного з них, а і особливості їх вживання. Інколи для позначення темпоральності потрібно вжити цілу конструкцію, а не лише її частину.

ВИСНОВКИ

Темпоральність – це семантична категорія, що відображає сприйняття і осмислення часу певних ситуацій та її елементів по відношенню до моменту мовлення. Вона включає в собі граматичні, лексичні та комбіновані засоби тієї чи іншої мови для вираження.

Категорія темпоральності розглядається, як функціонально-семантична категорія тексту. За її допомогою та різноманітних засобів вираження можна передати аспект часу тієї чи іншої події.

Категорія темпоральності міцно пов'язана з дієслівною категорією часу. Це в свою чергу підсилює зв'язок категорії темпоральності з такими науками як філософія, фізика, психологія, історія. При вираженні темпоральності людина використовує свої загальні поняття про час, які засновані на власних філософських ідеях та судженнях, загальній ідеологічній картині тієї чи іншої нації.

У лінгвістиці дослідженнями категорії темпоральності займалися такі науковці як Востоков А.Х., Шахматов О.О., Пешковський А.М., Виноградов В.В., Бондарко О.В. та інші. Ахманова О.С. та Матвеева Т.В. міцно пов'язують категорію часу та категорію темпоральності та розглядають як єдине ціле.

При вираженні темпоральності розрізняють різні типи часу, основними з яких є: лінійний, циклічний, власне історичний, спіральний та літописний.

Категорія темпоральності досліджується у багатьох аспектах: функціонально-семантичному, функціонально-граматичному, семіотичному, когнітивному, діяхронічному та інших. Варто зазначити і про міцний взаємозв'язок категорії темпоральності та літературного часу. Категорія часу, що є основною категорії темпоральності, є дієслівною та розглядається як граматична категорія.

Категорія темпоральності є елементом культури, що відображає особливості мовної картини світу та має свої характеристики у того чи іншого народу.

Степанова Ю.С. та Кравченко А.В. вважають темпоральність однією з важливих складників національної картини світу.

При дослідженні категорії темпоральності сучасної китайської мови необхідно звертати увагу на філософські та ідеологічні уявлення китайців про час.

Категорія темпоральності у сучасній китайській мові завжди приваблювала велику кількість дослідників. Це питання досліджували як вітчизняні так і китайські лінгвісти. Спершу праці китайських науковців опирались на праці європейських вчених і вони підлаштовували граматичну систему китайської мови під англійську чи латинську мови. Проте згодом вони почали описувати структуру мови, опираючись лише на власні надбання та внутрішню побудову мови.

Певний час існувала думка, що китайська мова позбавлена системи вираження часу, проте вона було заперечена і велика кількість науковців продовжували шукати засоби та способи вираження темпоральності.

Солнцев В.М. та Драгунов О.О. наголошували на важливості категорії часу дієслова при вираженні темпоральних відношень. Вони підкреслювали у своїх працях важливість дієслова та його функцій. Для більш точного дослідження категорії темпоральності сучасної китайської мови необхідна якомога точна граматична класифікація граматична класифікація словникового складу мови.

Внутрішні закони мови мають особливе значення при вираженні темпоральності тієї чи іншої події. Сюди відносять і різноманітність діалектів китайської мови. Проте при проведенні досліджень порівнюються та зіставляються діалекти однієї групи.

Люй Шусян пропонує розглядати темпоральність відносно точки абсолютної точки відліку. Відповідно до цього, час буде поділятися на те, що було до точки відліку, під час або після. Проте це потрібно робити звертаючи на контекст.

Категорія темпоральності розглядається в межах функціональної граматики. При її дослідженні варто звертати увагу на функції тієї чи іншої граматичної одиниці

у поєднанні з лексичними репрезентаціями. Варто звертати увагу на взаємодію елементів, що належать до мовного та позамовного середовищ.

При проведенні дослідження питання категорії темпоральності в сучасній китайській мові варто згадати і аспекти системної інтеграції. Вона відбивається у прагненні вивчати окремі підсистеми, але при тому аналізуючи їхні зв'язки однієї з одною в межах граматичної системи. Будь-яка одиниця може реалізовувати свої функції по-різному і різних типах текстів. Потрібно розглядати висловлювання у різних мовних інтерпретаціях.

Семантичні та прагматичні функції міцно пов'язані, тому відношення мовних одиниць і висловлювання до учасників мовного процесу є важливими при вираженні темпоральності. Сюди ж відносять і важливість стилістичних функцій. Тому при дослідженні категорії темпоральності у сучасній китайській мові варто використовувати поєднання різних методів та підходів для отримання задовільних результатів.

У сучасній китайській мові існує велика кількість засобів та способів вираження категорії темпоральності. Вони можуть вказувати на минулий, теперішній та майбутній часи. Під час дослідження засобів вираження темпоральності варто звернути увагу на тип дієслів (дієслова-дії та дієслова-не дії). Це зумовлює подальше використання певних суфіксів чи часток для вираження темпоральності.

Загальні календарні позначення є засобом, який може виражати будь-який час (як минулий, так і теперішній й майбутній), так як можуть вказувати на дату чи період, що вже пройшов чи тільки відбуватиметься. Слова замітники часу також можуть виражати будь-який час. Минулий час виражають 那个时候 *тоді*, 以前 *раніше*, 后 *потім*, теперішній час можна передати за допомогою 这会儿 *в даний момент* або 今 *нині*; засобом вираження майбутнього є 将来 *в майбутньому* та 初 *спочатку*.

Для вираження будь-якого часу використовуються дієслівні суфікси, частки та модальні частки. Минулий час можна виразити за допомогою суфікса та модальної

частки 了, суфікса 过, службового слова 来着 та заперечень 没 та 未. Теперішній час може бути виражений за допомогою дієслова вжитого у інфінітивній формі, заперечення 不, дієслова 在 та суфікса 着. Прислівники 一般 і 经常 підкреслюють дію, що мають постійний та багатократний характер та вказують на теперішній час. Майбутній час може бути виражений конструкціями 要...了; 快要...了; 就要...了, що вказують на те, що подія має відбутись зовсім скоро, а також і запереченням 不 і дієсловом у інфінітивній формі. Також майбутній час можна передати за допомогою модальних дієслів 会 і 要 та модального дієслова 将.

Під час вибору засобу вираження того чи іншого часу, необхідно звертати увагу на комунікативну мету мовця чи висловлювання, часовий відтінок, який необхідно відобразити та стиль. Необхідно враховувати і особливості вживання того чи іншого засобу, адже не всі вони можуть вживатись з усіма дієсловами (наприклад, суфікс 了 не може вживатись з дієсловами 姓 *мати прізвище*, 属于 *належати*, 觉得 *відчувати*, 认为 *вважати*, 希望 *сподіватись*, 需要 *мати потребу*. Емоційне навантаження теж відіграє важливу роль при виборі засобів вираження часу.

简评

该毕业论文的题目是现代汉语时间性/时态性语法范畴。时态性语法范畴基于动词的时间范畴及别的词汇语言表达。时态性是语言世界图景的核心。十分多语言学家研究该问题，可是由于汉语语法系统的特点的原因，该语法范畴的综合性和系统化是难以举行的。

研究对象是现代汉语的时态性语法范畴。研究目标在于现代汉语的时态性特点的研究。

在该毕业论文我们：

- 表达了时态性语法范畴的概念；
- 制定了时态性语法范畴在汉语语法系统的位置；
- 研究了时态性语法范畴和动词时间范畴的依赖性；
- 研究了现代汉语时态性语法范畴的表达手段和方法；
- 制定了过去、现在和为了表达方法的差异。

为了执行该毕业论文的任务我们使用各种各样的材料。例如：邦达尔科、沙赫马托夫、谢利瓦诺瓦、索尔恩采夫、亚洪托夫、高明凯、朱德熙、王力、赵元任的作品。

时态性语法范畴是一种语义类别。它反映对某些情况的时间的感知和理解。它包括语法的、词汇的及组合的表达手段。时间性类别被视为文本的功能语义类别。借助它的帮助和各种表达方式，可以传达某事件时间的方面。

在探索现代汉语的时间态性范畴时，有必要注意中国人关于时间的哲学思想观念。索尔恩采夫和德拉古诺夫强调了动词时间范畴在表达时间关系中的重要性。他们在写作中强调了动词及其功能的重要性。为了更准确地研究时态性语法范畴，需要对词语库进行准确的语法分类。

语言的内部定律在表达事件的时间性方面尤其重要。这包括各种汉语方言。但是，在进行研究时，要对一组方言进行比较。

语义功能和语用功能密切相关，因此表达时态性语法范畴时

语言单位和话语对语言过程的参与者相互关系很重要。这包括风格功能的重要性。因此，探讨现代汉语时态性语法范畴时，应结合使用不同的方法来产生靓号的结果。

在现代汉语语法中，有很多表达时态性语法范的手段。他们可以指出过去，现在和将来的时代。在该毕业论文我们研究了表达时态性范畴的方式和方法。我们描写表达过去、现在和将来时间的语言手段及描述了它们使用方法。

关键词：时态性语法范畴，功能语法，语言单位，时间范畴，语言世界图景。

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адмони В. Г. Основы теории грамматики. Москва: Наука, 1994. 106 с.
2. Алпатов В. М. О способах построения функциональной грамматики. Проблемы функциональной грамматики. Москва, 1995. 55 с.
3. Арнольд І. В. Основа наукових досліджень у лінгвістиці. Москва: Вища школа, 1991. 140 с.
4. Арутюнова Н. Д. Время: модели и метафоры. *Логический анализ языка: язык и время*. Москва: Индрик, 1997. С. 51 – 61.
5. Арутюнова Н. Д., Падучева О. В. Витоки, проблеми та категорії прагматики. Москва: Прогрес, 1995. 502 с.
6. Ахманова О. С. Словник лінгвістичних термінів. Москва: УРСС, 2004. 572 с.
7. Белякова С. М. Моделирование времени в русских диалектах. *Русский язык в школе*. Воронеж: Мгла, 2005. № 1. С. 87 – 90.
8. Белякова С. М. Прошлое и будущее в диалектной картине мира. *Вестник Воронежского гос. ун-та. Лингвистика и межкультурная коммуникация*. Воронеж, 2005. № 2. С. 79 – 88.
9. Блауберг І. В., Садовський В. М., Юдин Е. Г. Філософський принцип системності і системний підхід. Москва: Думка, 1999. 455 с.
10. Бондарко О. В. Буланін Л. Л. Дієслово. Санкт-Петербург: Просвіта, 1980. 184 с.
11. Бондарко О. В. Вид і час дієслова в російській мові. Москва: Просвіта, 1971. 239 с.
12. Бондарко О. В. Вступ до функціональної граматики. *Теорія функціональної граматики*. Санкт-Петербург: Наука, 1987. С. 5 – 39.
13. Бондарко О. В. Теорія функціональної граматики: Темпоральність. Москва: Наука, 1990. 264 с.
14. Бортнікова Т. Г. Ставлення до часу як відображення етнічної свідомості. *Історичні, філософські, політичні та юридичні науки, культурологія та*

- мистецтвознавство. Питання теорії і практики.* Харків: Грамота, 2017. №5
С. 27 – 32.
15. Булигіна Т. В. Граматичні і семантичні категорії і їх зв'язки. Москва: Наука, 1989. С. 320 – 355.
16. Булыгина Т. В., Шмелев А. Д. Пространственно-временная локализация как суперкатегория предложения. Москва: Наука, 1989. 62 с.
17. Вайсгербер Й. Л. Рідна мова і формування духу. Москва: Едитортал, 2004. 232 с.
18. Ван Ляо-и. Основы китайской грамматики. Москва: Издательство иностранной литературы, 1954. 261 с.
19. Веденина Л. Г. Истоки и принципы функциональной лингвистики. Москва, 1999. 41 с.
20. Виноградов В. В. Русский язык (грамматическое учение о слове). Москва: Русский язык, 2001. 720 с.
21. Всеволодова М. В. Категория именной темпоральности и закономерности ее речевой реализации: автореф. дис. на получения д-ра филол. Наук: 14.03.2000. Москва, 2002. 20 с.
22. Всеволодова М. В. Національна мовна картина світу і граматики. *Лінгвістичні студії: збірник наукових праць.* Донецьк, 2010. №20. С. 18 – 27.
23. Всеволодова М. В. Способы выражения временных отношений в современном русском языке. Москва: Изд-воМГУ, 2001. 72 с.
24. Всеволодова М. В. Теорія функціонально-комунікативного синтаксису. Москва: Наука, 2000. 177 с.
25. Гак В.Г. Пространство времени. *Логический анализ языка: Язык и время.* Москва: Индрик, 1997. №7. С. 122 – 130.
26. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1995. 361 с.
27. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство.* Київ, 2010. №6. 13 с.

28. Головаха О.І., Кроник О.О. Психологічний час особистості. Київ: Наукова думка, 2008. 44 с.
29. Горелов В. И. Теоретическая грамматика китайского языка. Москва: Просвещение, 1989. 318 с.
30. Гумбольдт В. ф. Язык и философия культуры. Москва: Прогресс, 1985. 451 с.
31. Дарбанова Н. А. Время в лингвистических исследованиях. Москва: УДК, 2007. 34 с.
32. Дешериева Т. И. Лингвистический аспект категории времени в его отношении к физическому и философскому аспектам. Москва: Наука, 1975. 117 с.
33. Драгунов А. А. Грамматическая система современного китайского разговорного языка. Ленинград: ЛГУ, 1962. 270 с.
34. Драгунов А. А. Исследования в области дунганской грамматики. Москва: Издательство Академии наук СССР, 1940. 86 с.
35. Драгунов А. А. Исследования по грамматике китайского языка. Москва: Издательство Академии наук СССР, 1952. 230 с.
36. Дубровский В. Н. Концепции пространства и времени. Москва: Наука, 2001. 67 с.
37. Есперсен О. Философия грамматики. Москва: КомКнига, 2006. 408 с.
38. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Донецьк: ДонНУ, 2001. 662 с.
39. Залізняк А.А., Шмельов О. Д. Час доби та вид активності. *Логічний аналіз мови*. Київ: Ранок, 2007. №14. С. 229 – 240.
40. Зборовський Г. Е. Простір і час як форми соціального буття. Свердловськ: Свердловський юридичний інститут, 2004. 76 с.
41. Зеленько А. С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних вчень. Аспекти, методи, прийоми, процедури дослідження мови. Луганськ, 2002. 68 с.
42. Золотова Г. А. О возможностях функционального исследования языка. Москва: Наука, 2002. 122 с.

43. Иванов А. И., Поливанов Е. Д. Грамматика современного китайского языка. Издание 3-е, стереотипное. Москва: Едиториал УРСС, 2003. 304 с.
44. Иванов В. В., Топоров В. Н. Исследования в области славянских древностей: Лексические и фразеологические вопросы реконструкций текстов. Москва: Наука, 1994. 154 с.
45. Ивашина Н. В. Семантическая микросистема обозначений времени в праславянском языке: автореф. дис. на получение канд. филол. наук: 10.02.2007. Минск, 2009. 20 с.
46. Исаенко Б. В., Коротков Н. Н., Советов-чень И. Н. Учебник китайского языка. Москва: Издательство литературы на иностранных языках, 1954. 534 с.
47. Исаченко А. В. Граматична побудова російської мови. Братислава: САА, 1999. 570 с.
48. Карасик В. И. Языковые аспекты как измерения культуры (субкатегориальный кластер темпоральности). Москва: Гнозис, 2009. 406 с.
49. Конрад Н. И. О национальной традиции в китайском языкознании. Вопросы языкознания. Москва: Издательство Академии наук СССР, 1952. № 6. С. 18 – 27.
50. Кравченко А. В. Мова і сприйняття: Когнітивні аспекти мовної категоризації Київ: Наука, 2004. 206 с.
51. Красухин К. Г. Введение в индоевропейское языкознание. Москва: Академия, 2004. 320 с.
52. Кубрякова Е. С. Язык и знание. Москва: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
53. Кузьмін В. П. Системне підґрунтя і структури в методології К. Маркса. Москва, 1998. 52 с.
54. Курдюмов В. А. Курс китайского языка. Теоретическая грамматика. Москва: Цитадель-трейд, 2005. 576 с.
55. Лалаева Д. И. Лексико-семантическое поле «Время»: этнолингвокультурологический аспект исследования. Волгоград, 2007. 210 с.

56. Ліфарєва Н. В. Психологія особистості: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. 240 с.
57. Люй Шу-сян, Чжу Дэси. Лекции по грамматике и стилистике. Жэньминь жибао. 1952. Окреме видання. С. 7 – 18.
58. Люй Шу-сян. Очерк грамматики китайского языка. Слово и предложение. Москва: Издательство восточной литературы, 1961. 266 с.
59. Люй Шу-сян. Очерк грамматики китайского языка. Часть вторая. Категории. Москва: Наука, 1965. 349 с.
60. Маковский М.М. Поняття лінгвістичного часу. *Іноземні мови в школі*. Київ, 2006. № 6. С. 3–12.
61. Маковский М. М. Лінгвістична генетика: Проблеми онтології слова в індоєвропейських мовах. Київ: Грамота, 2005. 189 с.
62. Малявін В. В. Китайська цивілізація. Москва: Апрель, 2002. 632 с.
63. Марков Ю. Г. Функциональный подход в современном научном познании. Новосибирск, 1999. 253 с.
64. Марра Н. Я. Избранные работы. Основные вопросы языкознания. Ленинград: Издательство Академии наук СССР, 1956. 537 с.
65. Матвеева Т. В. Повний словник лінгвістичних термінів. Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. 556 с.
66. Матвеева Т. В. Функціональні стилі в аспекті текстових категорій. Синхронно-порівняльний нарис: монографія, Свердловськ, 2000. 172 с.
67. Медриш Д. Н. Литература и фольклорная традиция. Вопросы поэтики. Саратов: Издательство Саратовского университета, 1999. 175 с.
68. Мельничук О. С. Аспекти методології лінгвістичних досліджень. Харків: Просвіта, 1986. 55 с.
69. Мельничук О. С. Методи лінгвістичних досліджень. Харків: Просвіта, 1979. 106 с.

70. Мельничук О. С. Поняття системи і структури мови в світлі діалектичного матеріалізму. Москва, 1970. 72 с.
71. Мещанинов И. И. Члены предложения и части речи. Санкт-Петербург: Наука, 1978. 388 с.
72. Мещанинов И. И. Дієслово. Москва: Наука, 1989. 55 с.
73. Михеева Л. Н. Время в русской языковой картине мира: лингвокультурологический аспект: автореф. дис.на получение. д-ра филол. наук 12.02.2003. Москва, 2004. 19 с.
74. Міхєєв О. В., Рюміна Н. О. Семантика і категоризація. Москва: Наука, 2003. 168 с.
75. Молчанов В.И. Время и сознание. Критика феноменологической философии. Москва: Высшая школа, 2008. 76 с.
76. Мурьянов М. Ф. Время: понятие и слово. *Вопросы языкознания*. Москва, 1978. № 2. С. 52 – 66.
77. Остапчук А. Л. Способи вираження темпоральної локації. *Сходознавство*. Київ: Ранок, 2008. №43. С. 77 – 81.
78. Падучева Е. В. Динамические модели в семантике лексики. Москва: Языки славянской культуры, 2004. 609 с.
79. Пешковский А. М. Російський синтаксис в науковому висвітленні. Москва: Учпедгиз, 2000. 512 с.
80. Пешковський О. М. Синтаксис з наукової точки зору. Київ: Мови слов'янської культури, 2001. 544 с.
81. Покровский М. М. Избранные работы по языкознанию. Москва: Издательство Академии наук СССР, 1990. 304 с.
82. Поливанов Е. Д. Статьи по общему языкознанию. Москва: Наука, 1968. 376 с.
83. Поспелов М. С. Категорія часу в граматичному устрої російської мови. Москва: Рось, 1952. 301 с.

84. Потаенко Н.А. К языковому освоению временной структуры действительности. *Вопросы языкознания*. Москва, 1984. № 6. С. 43 – 53.
85. Потаенко Я. А. Категория времени и ее выражение в лексико-семантической системе языка: автореферат. Москва, 1981. 22 с.
86. Потаенко Я. А. Темпоральная лексика как объект лингвистического изучения. Тамбов, 1979. 44 с.
87. Потаєнко Я. А. Мовна темпоральність. Змістовні аспекти. Москва: Ранок, 2007. 310 с.
88. Потебня О. О. Из записів про російську граматику. Москва: Учпедгиз, 1958. 536 с.
89. Рассел Б. Історія західної філософії. Новосибірськ: СУВ, 2007. 992 с.
90. Рейхенбах Г. Х. Направление времени. Москва: Едиториал УРСС, 2003. 360 с.
91. Розенталь Д. Е., Теленкова М. А. Словник-довідник лінгвістичних термінів: навчальний посібний. Москва: Просвіта, 1985. 357 с.
92. Садовський В. Н. Основи загальної теорії систем: логічно-методологічний аналіз. Одеса: Ранок, 1974. 279 с.
93. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава, 2008. 108 с.
94. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 1084 с.
95. Синкевич Д. А. Категория темпоральности в лингвофилософском освещении. Вестник Челябинского государственного университета. Челябинск, 2009. №7. С. 148 – 152.
96. Слюсарева Н. О. Синтаксис і морфологія у світлі функціонального підходу. *Філологічні науки*. Тернопіль: Грамота, 1984. № 5. С. 36 – 41.
97. Слюсарева Н. О. Методологічний аспект поняття функції мови. Тернопіль: Рада, 1989. 144 с.

98. Слюсарева Н. О. Проблеми функціонального синтаксису сучасної англійської мови. Тернопіль: Рада, 1981. 206 с.
99. Солнцев В. М. Введение в теорию изолирующих языков. Москва: Восточная литература, 1995. 352 с.
100. Солнцев В. М. Теоретическая грамматика современного китайского языка (проблемы морфологии): курс лекций. Москва: Военный институт, 1978. 152 с.
101. Солнцев В. М. Типологические свойства изолирующих языков (на материале китайского и вьетнамского языков). Москва: Наука, 1970. 231 с.
102. Солнцев В. М. Язык как системно-структурное образование: 2-е изд. Москва, 1977. 341 с.
103. Софронов М. В. Китайский язык и китайская письменность: курс лекций. Москва: Восток-Запад, 2007. 640 с.
104. Степанов Ю. С. Час. Дніпро: Просвіта, 1997. 188 с.
105. Степанов Ю. С. Семіологічна структура мови. Дніпро: Рада, 197. С. 353.
106. Тань Аошуан. Китайская картина мира. Язык, культура, ментальность. Москва: Языки славянской культуры, 2004. 240 с.
107. Тань Аошуан. Проблемы скрытой грамматики: синтаксис, семантика, и прагматика языка изолирующего строя (на примере китайского языка). Москва: Языки славянской культуры, 2002. 898 с.
108. Тарасова Є. В. Час і темпоральність. Харків: Основа, 1992. 132 с.
109. Тертицький К. М. Китайці: традиційні цінності в сучасному світі. Москва, 1994. 196 с.
110. Толстая С. М. Время. Славянские древности: этнолингвистический словарь. Москва: Междунар. отношения, 1995. 606 с.
111. Толстой Н. И. Времени магический круг (по представлениям славян). *Логический анализ языка: Язык и время*. Москва: Индрик, 1997. №15. С. 17 – 27.
112. Топоров В. Н. Время мифическое. Мифы народов мира: энциклопедия. Москва: Рос. энциклопедия, 1994. 253 с.

113. Успенский Б. А. История и семиотика. *Избранные труды. Семиотика истории. Семиотика культуры*. Москва: Языки русской культуры, 1996. Т. 1. С. 9 – 70.
114. Холодович А. А. Проблемы грамматической теории. Москва, 1999. 304 с.
115. Цапенко С. А. Особенности концептуализации суточного круга времени в русской языковой картине мира: автореф. дис. на получения канд. филол. наук: 13.02.2001. Архангельск, 2005. 18 с.
116. Цивьян Т. В. Модель мира и ее лингвистические основы. Москва: КомКнига, 2006. 87 с.
117. Чугунова С. А. Концептуализация времени в разных культурах: автореф. дис. на получения д-ра филол. наук: 18.03.2005. Тверь, 2009. 21 с.
118. Шахматов О. О. Синтаксис російської мови. Санкт-Петербург, 1941. 620 с.
119. Шведова Н. Ю. Один из возможных путей построения функциональной грамматики русского языка. Москва, 1985. 69 с.
120. Шмелев Д. Н. Русский язык в его функциональных разновидностях. Москва, 1977. 168 с.
121. Шоссанд Д. Китай в XVIII веке. Расцвет империи Цин. Москва, 2016. с. 187.
122. Якобсон Р. О. Разработка целевой модели языка в европейской лингвистике в период между двумя войнами. *Новое в лингвистике*. Москва, 1965. №4. С. 372 – 377.
123. Якобсон Р. О. Шифтеры, глагольные категории и русский глагол. Москва: Наука, 1972. 115 с.
124. Яковлева Е. С. Фрагменты русской языковой картины мира (модели пространства, времени и восприятия). Москва: Гнозис, 2004. 106 с.
125. Ярцева В. Н. Большой энциклопедический словарь: языкознание. Москва: Большая энциклопедия, 1998. 684 с.
126. Ярцева В. Н. Иерархия грамматических категорий и типологическая характеристика языка. Москва, 1985. 65 с.

127. Ярцева В. Н. Контрастивная грамматика. Москва: Наука, 1981. 110 с.
128. Яхонтов С. Е. Древнекитайский язык. Москва: Наука, 1965. 115 с.
129. Яхонтов С. Е. История языкознания в Китае (XI — XIX вв.). Санкт-Петербург: Наука, 1981. 250 с.
130. Яхонтов С. Е. Категория глагола в китайском Санкт-Петербург: Из-во Ленинградского ун-та, 1957. 179 с.
131. Яхонтов С. Е. Понятия частей речи в общем и китайском языкознании. Москва: Наука, 1968. 99 с.
132. Brown K., Miller J. The Cambridge Dictionary of Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 492 p.
133. Chao Yuan Ren. A Grammar of Spoken Chinese. Los Angeles: Los Angeles: University of California Press, 1998. 55 p.
134. Halliday M. A. K. System and function in language. Selected papers. London, 1996. 250 p.
135. Hua Lin. A Grammar of Modern Chinese. Lincom Europa, 2001. 201 p.
136. 刘月华, 潘文娱, 故伟著.实用现代汉语语法. 北京: 商务印书馆, 2004. 1026 页.
137. 朱德熙. 语法问答. 北京: 商务印书馆, 1999. 85 页.
138. 王力. 王力文集. 第六卷. 语言理论. 山东: 山东教育出版社, 1990. 553 页.
139. 赵元任. 语言学论文集. 北京: 商务印书馆, 2002. 910 页.
140. 高名凯. 语法理论. 北京: 商务印书馆, 1960 年. 369 页.